

Susan Kiiski-Seiskari

VIMMAN VALLASTA KÄY TUSKIEN TIE

Maria Eerikintyttären oikeudenkäyntiprosessi
kuolemantuomiosta armahdukseen 1700-luvun
jälkipuoliskon Ruotsin valtakunnassa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
kandidaatintutkielma
Joulukuu 2020

TIIVISTELMÄ

Susan Kiiski-Seiskari: Vimman vallasta käy tuskien tie
Historian kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Joulukuu 2020

Kandidaatintutkielmassa perehdyn Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun jälkipuoliskolla käytyyn Maria Eerikintyttären murhaoikeudenkäyntiprosessiin. Tutkielmassa selvitän syitä pitkäksi venyneeseen oikeusprosessiin, joka eteni kaikkien oikeusasteiden läpi: alioikeudesta hovioikeuteen ja oikeusrevision kautta kuninkaalle asti. Tarkastelen tekijöitä, jotka vaikuttivat kuolemantuomion muuttumiseen armahdukseksi eli elinkautisvankeudeksi kuritushuoneella. Lisäksi valotan naisen toimijuuden ja aseman merkitystä rikoksen syntyyn ja tuomion laatuun liittyen.

Tapaustutkimuksen päätutkimusaineisto koostuu alkuperäisaineistosta, kuten oikeusrevision tuomiopöytäkirjoista, Turun hovioikeuden päätösasiakirjoista, Turun ja Porin läänintileistä sekä Ikaalisten rippikirjoista. Tarkastelen aineistoa laadullisen sisällönanalyysin avulla ja vertailen oikeusprosessissa toteutettua lainsäädäntöä vuoden 1734 valtakunnan lakiin. Perehdyn myös varhaisempiin lakeihin sekä oikeusperinteen oppitraditioihin, jotka vaikuttivat edelleen vuoden 1734 valtakunnan lain taustalla. Lisäksi tulkitsen, vertailen ja kontekstoin tapausta olemassa olevan tutkimuskirjallisuuden tietojen avulla.

Maria Eerikintyttären tapaus oli erityinen. Hän oli yhteisössään paremmassa asemassa oleva nainen, joka surmasi kirveen hamarapuoella miehensä, ratsutilan isännän, Ikaalisten Kilvakkalassa vuonna 1784. Aikalaisille tapaus oli järkyttävä, sillä muistitietoa on säilynyt tapahtumasta yli 200 vuoden ajan. Kyseinen murhatapaus johti 1700-luvun jälkipuoliskon Ruotsin valtakunnassa pitkään oikeusprosessiin, koska siihen kietoutui mukaan vuoden 1734 valtakunnan lain tulkinnalliset vaikeudet ja lakiin tehdyt lisäykset, sekä naisen rooliin sopimaton vallankäyttö, toimijuus ja asema yhteiskunnassa.

Tutkielmassa korostuvat oikeus-, rikos-, kulttuuri- ja sosiaalishistorialliset näkökulmat. Oikeuskäytännöt ja lainsäädäntö yhdistyvät sosiaaliseen kulttuurihistoriaan, jossa tapausta tutkitaan yhtäältä yhteisön, toisaalta rikoksentekijän aseman näkökulmasta. Tutkielma osoittaaakin Maria Eerikintyttären poikkeuksellisen pitkäksi venyneen oikeusprosessin ja armahduksen selittyvän hyvin moninaisilla tekijöillä. Lisäksi tapauksessa erottuu yhteiskunnan hierarkia vallan ja väkivallan kontekstissa. Tapaus heijastaa erinomaisesti oman aikansa yhteiskunnallisia olosuhteita.

Avainsanat: Tapaustutkimus, oikeudenkäynti, henkirikos, naisten väkivalta, toimijuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Henkirikos Ruotsin vuoden 1734 laissa	4
2.1. Ruotsin vuoden 1734 valtakunnan lain tausta murhassa ja tahallisessa tapossa	4
2.2. Ruotsin oikeushistorian muutoksia 1700-luvulla	8
3. Maria Eerikintyttären oikeudenkäyntiprosessi uuden ajan alun Ruotsin valtakunnassa	10
3.1. Tapaus Maria Eerikintytär Hätäwara	10
3.2. Maria Eerikintyttären murhatuomion eteneminen vuosina 1784–1785.....	13
4. Vallan ja hierarkian merkitys Maria Eerikintyttären tapauksessa	19
4.1. Yhteisö, perhekunta ja yksilö vallan kontekstissa	19
4.2. Naisten toimijuus ja väkivalta	22
4.3. Naissyytetyn asema.....	24
5. Loppupäätelmät	26
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	28
Liitteet	33
Liite 1.	33
Liite 2.	34

1. Johdanto

Mariaa syytettiin miehensä Matin taposta 3.10.1784. Hän katosi rippikirjasta v. 1785. Muistitieto kertoo, että Maria halusi kyseisenä päivänä lähteä sukuloimaan ja käski rengin asettaa hevosen valmiiksi. Renki teki työtä käskettyä. Kun emäntä oli lähdössä, tuli isäntä paikalle ja kielsi lähtemästä, koska oli huono keli. Maria-emäntä suuttui, sieppasi lähellä olevasta lamuskareesta kalikan ja löi isäntää sillä seurauksella, että tämä kuoli siihen paikkaan.¹

Vuonna 1784 tapahtui Ylä-Satakunnassa, Ikaalisten Kilvakkalassa poikkeuksellinen henkirikos, jossa ratsutilallisen vaimo Maria Eerikintytär surmasi miehensä Matti Matinpoika Kestin. Tässä tapaustutkimuksessa tarkastelen Maria Eerikintyttären rikostapauksen oikeushistoriallista tapahtumakulkua käyttäen alkuperäisinä lähteinä Tukholman oikeusrevision pöytäkirjoja ja Turun hovioikeuden päätösasiakirjoja, koska alioikeuden (Kyrön ja Ikaalisten käräjien) sekä Turun hovioikeuden oikeuspöytäkirjat eivät ole säilyneet.²

Tapaustutkimuksen tarkoitus on selvittää laaja-alaisesti Maria Eerikintyttären oikeudenkäyntiin liittyviä näkökulmia, joita lähestyn erilaisten aineistojen ja tutkimusmenetelmien avulla.³ Maria Eerikintyttären monimutkaiseen oikeusprosessiin perehtyessäni käytän sisällönanalyysia erilaisten alkuperäisaineistojen eli tuomiopöytäkirjojen, päätösasiakirjojen, läänintilien ja rippikirjojen tarkastelussa. Lisäksi vertailen ja tulkiten oikeusprosessissa käytettyä lainsäädäntöä sekä kontekstoin tapausta olemassa olevan tutkimuskirjallisuuden tiedoilla. Tutkielman päättökysymyksenä tarkastellaan sitä, miten ja miksi Maria Eerikintyttären tapaus eteni kaikkien oikeusasteiden ja koko rikosoikeudellisen käsittelykaaren läpi. Lisäksi tarkastelen aineistoa seuraavien alakysymysten kautta: Millaisia ongelmia oikeusasteet kohtasivat oikeudenkäynnissä? Vaikuttiko naisen toimijuus ja asema rikoksen syntyyn, tuomion laatuun tai oikeusprosessin keston? Miten nämä asiat linkittyvät pitkäksi venyneeseen oikeusprosessiin?

Maria Eerikintyttären tapaus oli erityinen. Hänen murhaoikeudenkäyntinsä erosi tavanomaisesta oikeudenkäyntiprosessista, koska se kulki kaikkien oikeusasteiden läpi paikallistasolta aina kuninkaalle asti. Tapauksen kiinnostavuutta lisäsi alioikeuden tuomio: Maria Eerikintytär sai miehensä kuolemantuottamuksesta murhatuomion, joka tarkoitti lähimmäiseen kohdistuneessa henkirikoksessa kovennettua kuolemanrangaistusta eli oikean käden irti hakkaamista, kaulan

¹ Raes 2003, 7. Lainaus on Kestin ja Alakestin sukuselvityksen muistitietoa.

² RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1395; RA: Utslagshandlingar 1785, 1588–1589. ”Justitiae Revision” eli oikeusrevisio tarkoittaa tuomioistuinta, jossa kuningas tuomitsee yhdessä valtakunnanneuvoston jäsenten eli valtaneuvoksen kanssa. Oikeudellinen ongelmien ratkaisu oli nimeltään revisio-oikeus, joka nautti Ruotsin valtakunnassa kuninkaan jälkeen ylintä tuomiovaltaa vuoteen 1789 asti. Letto-Vanamo 1991, 33–35.

³ Laine et al. 2007, 9–10.

katkaisemista sekä roviolla polttamista.⁴ Turun hovioikeus ei päässyt tuomiosta ja rikokseen liittyvistä olosuhteista yksimielisyyteen. Siten prosessi eteni aina Tukholmaan asti oikeusrevisioon ja lopulta Ruotsin kuninkaan Kustaa III:n päätettäväksi.⁵

Maria Eerikintyttären murhaoikeudenkäynnin tutkiminen uuden ajan alun⁶ Ruotsin valtakunnassa kohtaa monia ongelmia liittyen asiakirjoihin aineistona. Vanhojen alkuperäislähteiden säilyminen ja pirstaleisuus vaikeuttavat tutkimuksen tekemistä. Niin ikään haasteita lisäävät vanha saksalainen kirjoitustyyli, esitystapa ja käsialan tulkinta. Maria Eerikintyttären tapauksen oikeusrevision pöytäkirjoja ja päätösasiakirjoja tarkasteltaessa on huomioitava niiden puhtaaksikirjoitettu, asiasisällöltään tiivistetty ja siistitty kirjoitusasu. Oikeusasiakirja-aineistot muodostavat lähteinä narratiiveja eli tarinallisia kertomuksia, jotka rakentuvat kerrannaisista tapahtumista.⁷ Tästä syystä olen hakenut lisätietoa pitkäksi venyneeseen oikeusprosessiin läänintileistä ja vankilistoista, joista selviää päivämääriä ja paikkoja, joissa Maria Eerikintytär oli vangittuna tai joihin hänet lähetettiin kärsimään rangaistuksensa.

Maria Eerikintyttären tapaus rajallisine lähteineen soveltuu oikeusjärjestelmän toiminnan tarkasteluun, jossa korostuvat myös rikos-, kulttuuri- ja sosiaalishistorialliset näkökulmat. Pitkä ja vaikeasti tulkittava oikeusprosessi tuomioineen täydentyy tutkimuskirjallisuudesta esiin nousevilla käsityksillä, kuten yhteisöjen eri toimijoiden asenteilla perheiden sisällä ja niiden ulkopuolella. Valta ja kontrolli liittyivät ihmisten arkeen haastaen esivallan oikeuden toteutumista, tulkintaa ja tuomiokäsittelyjä uuden ajan alun Ruotsin valtakunnassa. Vallankäytön ja toimijuuden näkökulmat asettavat oikeushistoriallisen tapaustutkimuksen laajempaan yhteiskunnalliseen ja historialliseen viitekehykseen. Oikeuskäytännöt ja lainsäädäntö yhdistyvät sosiaaliseen kulttuurihistoriaan, jossa tapausta tutkitaan yhtäältä yhteisön, toisaalta rikoksenteelijän aseman näkökulmasta. Siitä syystä vuoden 1734 valtakunnan laki lukeutuu Maria Eerikintyttären oikeusasiakirjojen lisäksi alkuperäislähteisiin, koska se toimi tuomion taustalla. Vuoden 1734 valtakunnan lain tarkastelun tarkoitus on johdatella aikakauden oikeuskäsitykseen, erityisesti lakien yksityiskohtiin, jotka vaikuttivat päätöksenteossa. Lainsäädännön ankaruuden selittäminen edellyttää rajoitettua

⁴ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1395; KA: Ikaalisten kuolleiden luettelo 1784. Vuoden 1734 valtakunnan laissa asia ilmaistaan näin: ”*Dräper fader, eller moder, med wilja och stadgadt råd, barn sitt; eller dräper barn fader sin, eller moder; man hustrun, eller hustru man sin; miste högra hand, och halshugges, mannen warde steglad, och qwinnan bränd i bäle.*”. Sveriges rikes lag. Gillad och antagen på riksdagen år 1734, Missgärningsbalken, Cap. XIV:I.

⁵ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1395; RA: Utslagshandlingar 1785, 1588–1589.

⁶ Uuden ajan alku, käytetään myös varhaismoderni aika (ruots. den tidigmoderna tiden ja engl. the early modern period) on käsite, jolla tarkoitetaan ajanjaksoa noin 1500–1800 tai 1500–1809. Karonen 2020, 152.

⁷ Toivo 2006, 99.

perehtymistä myös muihin historiallisiin lakeihin, koska ne olivat edelleen läsnä vuoden 1734 valtakunnan laissa.

Tutkielma keskittyy tapaustutkimusta tukeviin teemoihin, joten 1700-luvun jälkipuoliskolla Ruotsia hallinneen Kustaa III:n edistysmielisyyden ja aikakauden valistusaatteiden syvällisempi selvittely rajautuu käsittelyn ulkopuolelle. Kuitenkin Maria Eerikintyttären armahtamiseen liittyvät makrotasolla tapahtuneet prosessit on vähäisessä määrin sijoitettu mukaan aihetta taustoittamaan. Euroopan kriisit politiikassa, uskonnossa ja taloudessa vaikuttivat kuninkaan uudistamaan oikeuslaitokseen ja valistuksen ajan aatteiden omaksumiseen. Poliittiset suhdanteet eli vaihtelujaksot antavat tälle yksittäiselle tapaukselle oikeus- ja rikoshistoriallisesti laajemman kontekstin.⁸

Lainsäädännön monimutkaista historiaa esitellään toisessa pääluvussa. Siinä keskityn oikeushistoriallisiin näkökulmiin, kuten Ruotsin lainsäädännön hitaisiin muutoksiin ja sen kehitykseen vaikuttavien pitkäaikaisten tekijöiden avaamiseen. Hitaasti muuttuva lainsäädäntö yhdistyy osaksi Maria Eerikintyttären tapaus, ja sen tarkastelu antaa keinoja vertailla, analysoida ja selittää syitä pitkäksi venyneeseen oikeusprosessiin. Varsinainen tapaus oikeudenkäyntiasiakirjoihin ja murhatuomioprosesseihin esitetään kolmannessa pääluvussa, jossa perehdyn Maria Eerikintyttären ja hänen miehensä yhteiseen elämään sekä oikeuspöytäkirjojen kuvaamiin selityksiin murhatuomion etenemisestä ja olosuhteista. Esivallan, perheyhteisön ja naisten toimijuus ovat keskeinen osa 1700-luvun yhteiskuntajärjestystä ja hitaasti muuttuvaa lainsäädäntöä. Maria Eerikintyttären tapaus voidaankin asettaa laajempaan kontekstiin, johon kietoutuu mukaan naisten vallankäyttö. Naisten toimijuudella on yhteys naisten tekemiin rikoksiin. Asiaa valaistaan neljännessä pääluvussa. Lisäksi erittelen Maria Eerikintyttären toimijuutta oikeusrevision pöytäkirjoista nousevien esimerkkien avulla. Yhteiskunnan hierarkiakäsitykseen ja yhteisön jäsenien toimivaltaan liittyvät ongelmat, ristiriitaiset roolit ja yhteiskunnassa tapahtuva kontrolli nousevat tutkimuskirjallisuudesta vahvasti esille.⁹ Näen tärkeänä tarkastella Maria Eerikintyttären tapaus 1700-luvun kontekstissa hahmottaakseni naisten väkivallan ja vallan harjoittamisen keinoja,¹⁰ koska naisten vallankäyttö toimijuutena haastoi yhteisön hierarkkista järjestystä. Naiset halusivat ja käyttivät tilaisuuden tullen valtaa talonpoikaisyhteisöissä ja myös oikeudenkäynneissä.¹¹ Lisäksi

⁸ Koskivirta 2001, 115. Valistuksen aatteisiin kuului muun muassa korostaa rationaalisuutta ja ihmisten oikeuksia. Valistusfilosofiassa uskottiin ihmisen ja kulttuurin edistykseen koulutuksen ja tieteen avulla. Tieteen termipankki, s. v. valistus.

⁹ Andersson 1998; Österberg & Lindstedt Cronberg 2005; Österberg & Sogner 2000.

¹⁰ Ks. Österberg & Lindstedt Cronberg 2005.

¹¹ Ks. esim. Toivo 2006.

naiset harjoittivat vallankäytön väkivaltaisempaa muotoa lapsenmurhien¹² ja itsemurhien¹³ toteuttamisessa.

Naisten tekemiä murhia ja tappoja on ollut määrällisesti vähän uuden ajan alun Ruotsin valtakunnassa. Se selittää, miksi aihetta ei ole sellaisenaan tutkittu Ruotsissa tai Suomessa. Anu Koskivirta on perehtynyt Itä-Suomen henkirikoksiin uuden ajan alussa, ja niistä valtaosa oli miesten tekemiä.¹⁴ Väitöskirja tarjoaa aiheesta laajaa taustoittavaa tietoa ja siksi se on yksi tutkielmani merkittävistä lähteistä. Tutkielman relevanssi kytkeytyy sangen erikoiseen ja harvinaiseen murhatapaukseen sekä oikeusprosessiin, jonka kohteena oli talonpoikaisyhteisön paremmassa asemassa oleva nainen. Naisen asemaa on historian valossa kuvattu vaatimattomaksi tai alistetuksi.¹⁵ Tutkielma purkaa omalta osaltaan tätä käsitystä. Lainsäädännön ongelmat liittyvät mukaan vyyhtiin aikakauden normien sekä yhteisön ja esivallan asenteiden myötä. Yhteiskunnan vähemmistöryhmät tuomioistuimien toimenpiteiden kohteena on paitsi mielenkiintoinen myös ajankohtainen aihe sukupuolen, tasa-arvon ja naisten historiassa. Marginaalista aihetta käsitellään pitkän oikeusprosessin viitekehysessä, sillä tapaus antaa tutkimisen arvoisen syyn myös perehtyä tuomioistuimien asenteellisiin eroihin. Lisäksi tapauksen tutkiminen muuttaa, täydentää ja lisää tietoa paitsi oikeudellisiin päätöksiin liittyvistä tekijöistä myös väkivallasta ja henkirikoksesta ja niihin suhtautumisesta. Tutkielma tuo lisänsä nykyiseen uuden ajan alkuun kohdistuvaan tutkimustyöhön. Lisäksi tutkielma osallistuu historiallis- yhteiskunnalliseen keskusteluun oikeudenkäyntiprosessin ja asenteiden kehittymisestä 1700-luvun jälkipuoliskon Ruotsin valtakunnassa.

2. Henkirikos Ruotsin vuoden 1734 laissa

2.1. Ruotsin vuoden 1734 valtakunnan lain tausta murhassa ja tahallisessa tapossa

Maria Eerikintytärtä tuli rangaista voimassa olevan, vuoden 1734 valtakunnan lain mukaan henkirikoksesta, joko murhasta tai tahallisesta taposta. Vuoden 1734 valtakunnan lain henkirikoksia koskevat pykälät ja oikeuskäytäntö olivat muotoutuneet pitkän historiallisen kehityksen tuloksena.¹⁶ Murhaa ja tahallista tappoa on eritelty jo varhaisissa maanlaeissa. Murhana on pidetty muun muassa puolustuskyvyttömän surmaamista. Tarkoituksellinen ja törkeä tapo sai murhamääritelmän

¹² Rautelin 2009.

¹³ Miettinen 2015.

¹⁴ Koskivirta 2001.

¹⁵ Esim. Österberg & Lindstedt Cronberg 2010.

¹⁶ Pajuoja 1991, 8.

kuninkaallisessa kirjeessä vuonna 1696, kun taas vuoden 1734 valtakunnan laissa murhan erotti pikaistuksissa tehdystä, tahallisesta taposta vakaa harkinta ja tappamisen aie. Fragmentaarinen lähdeaineisto ei pysty antamaan vastauksia siihen kysymykseen, miksi Maria Eerikintytär sai alioikeudessa murhasyytteen eikä tapposyytettä, mutta oletettavasti murhasyyte liittyi surmaaseeseen ja vallitseviin olosuhteisiin. Maria Eerikintyttären epäiltiin väijyneen miestänsä, jonka nähtiin olevan tilanteessa puolustuskyvytön.¹⁷

Ruotsin lainsäädännön pohjan muodostivat keskiaikaiset maakuntalait, jotka sisälsivät suurelta osin sukuyhteiskunnan oikeutta, kuten verikostoja ja sovintosakkoja. Hitaasti muuttuvan oikeushistorian aikana on ollut tapana liittää myös vanhoja säädöksiä ja lakeja sellaisenaan uusiin lakikokonaisuuksiin, mikä tekee vielä joistakin 1700-luvulla ajankohtaisista lainkohdista kauaskantoisia ja arkaistisia eli vanhahtavia. Ensimmäiset koko valtakuntaa koskevat lait olivat noin 1300-luvun puolivälissä *Maunu Eerikinpojan maanlaki* ja *Maunu Eerikinpojan kaupunginlaki*. Vuonna 1442 maanlaki uusittiin kuningas *Kristoferin maanlaiksi*, nimeänsä kantavan kuninkaan mukaisesti. Tosiasiassa suurin osa säännöksistä siirtyi suoraan Kristoferin maanlakiin. Muutokset ja lisäykset ankaroitivat lainsäädäntöä valtaapitävien eduksi. Kuningas ja kirkko pyrkivät hyötymään taloudellisesti rikoksista sakkotulon myötä. Väkivallan kontrollointi keskitti tuomiovallan entistä vahvemmin kruunun ja keskusvallan käsiin. Uskonnolliset argumentit peloteperiaatteineen muodostuivat teloituksia oikeuttaviksi perusteiksi.¹⁸ Tämä tarkoitti sitä, että kuolemanrangaistusta pidettiin kristillisen uskon ja yhteisön harmonian säilyttämisen kannalta välttämättömänä. Kuningas *Kristoferin maanlaissa* lähimmäisen, kuten aviopuolison tai perillisen surma tulkittiin murhana, jotka vakavina rikoksina kuuluivat ”korkeimman syiden kaareen”. Murhasta miehet teloitettiin ja naiset poltettiin roviolla.¹⁹

Kaikki henkirikokset eivät kuuluneet samaan kaareen, sillä tapoille oli oma osastonsa, ”tahto tapon kaari”, joka sisälsi ison kirjon erilaisia tapon muotoja, muun muassa vahinkotappo tai tappelun seurauksena aiheutunut tappo. Niiden sovittaminen oli kiinni osin kantajan, esimerkiksi uhrin suvun intresseistä ja tuomittu maksoi joko sakot tai sovitti tekonsa mestauksella.²⁰

¹⁷ Koskivirta 2001, 51–52; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1392.

¹⁸ Pajuja 1991, 7–10, 12–14 ja 21; Koskivirta 2001, 96–98.

¹⁹ Kuningas Kristoferin maanlaissa murha määriteltiin muun muassa näin: ”Murha mies toisen, eli Waimo, eli cuka yxi toisen murhaisi ia salanda pois, ia kanda peiton ala, nijn pitä miehen Steilattaman ia waimon poldettaman. Sen pitä kihlacunnan nimitöxen sijnä kihlacunnas cusa työ tehtin tietämän sijtä miehest eli waimost todudhen eli walhen. Ia kihlacunnan päemies ennustakan walan, ia sijtte wannokan cugin terueydhen pälle, ninquin waloisa seiso. Nijn pitä caikis murhis tehtämän, Ja caikis syisä ioinnen edhest hengi otetan.”. Kuningas Kristoferin maanlaki. Herra Martin suomentamana, Corkeimbain syidhen kaari, 56.E.5:1.

²⁰ Kuningas Kristoferin maanlaissa taposta päätettiin muun muassa näin: ”Tappa waimo miehen ia käsitetän tuoresta työstä eli öön ia päiuän sisällä, nijn pitä hänen käreiän wietämän, todhista, ia duomita annettaman, quin mwngin miehen tappaian. Nijn olkan sijtte Syynsanoialle walda, ios hän tahto sakon otta eli anda häneldä kaulan hakatta. Ios otta Syynsanoia maxon häneldä, nijn maxakon myös kuningan 8. aurtot, ia 13. mãrka, sillä muoto mös kihlacunnalle.” Kuningas Kristoferin maanlaki. Herra Martin suomentamana, Tachto Tapon kaari, 61.E.5:27.

Keskiajan loppupuolella kruunu ja keskusvalta vahvistuivat, ja myös uskonpuhdistuksella oli merkittävä rooli, sillä se vaikutti osaltaan rikosoikeuden koventumiseen. Luterilaisen uskonpuhdistuksen myötä maallisen ja hengellisen esivallan tavoitteet yhdistyivät, ja Raamatussa esitettyjen sääntöjen noudattamista sekä syntien sovittamista kovilla rangaistuksilla pidettiin entistä tärkeämpänä. Raamatun Vanhan testamentin Mooseksen laki liitettiin oikeuslähteeksi sellaisenaan, mikä toi tullessaan julmia vaikutteita oikeuskäytäntöihin. Vanhan testamentin lisäksi Ruotsin lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö sai kulttuurivaikutteita Uudesta testamentista, johon oli omaksuttu roomalaisen oikeuden näkökulmia.²¹ Kirkon tuomiovallan vähentyessä ja osittain siirtyessä kruunulle muuttui myös tuomioistuinten rooli. Maallinen oikeuslaitos pystyi nyt ulottamaan tehokkaammin valtaa alempien yhteiskuntaryhmien keskuuteen rikosoikeuden muodossa. Tämä tarkoitti tuomioistuimien siirtymistä valvontaa ja kontrollia ylläpitäväksi voimaksi.²²

Rikosoikeuden koventuminen liittyi uuden ajan alussa kuningas Eerik XIV:n sisäpoliittisiin valtataisteluihin. Vuonna 1563 kuningas hyödynsi ankaraa Mooseksen lakia julistamalla sen pohjalta kirjoitetun ”patentin törkeistä rikoksista” ja sisällyttämällä tämän lainsäädäntöön.²³ Patentti oli apukeino yhdistää Jumalan käskyt ja esivallan ponnistelut julistamalla tietyt teot synneiksi ja rangaistaviksi rikoksiksi. Tähän istui oivallisesti mukaan luterilaisen kirkon teokraattinen sovituspöytä, jossa vakavimmat syntirikokset tuli sovittaa kuolemanrangaistuksella. Opin taustalla oli pelko Jumalan kostosta, joka saattoi esiintyä esimerkiksi nälänhätänä tai yhteisöä uhkaavina kulkutauteina. Kuningas Kaarle IX:n valtakaudella vuonna 1608 ankara rikosoikeus kulminoitui entisestään, kun Mooseksen laki liitettiin kirjaimellisesti mukaan oikeuslähteisiin. Kaarle IX:n hallitsija-aikakauden vuosien 1599–1611 oikeudenkäyttö on nähty yhtenä *kostavan rikosoikeuden* kulminaatiopisteenä. Koskivirta huomauttaa, etteivät Mooseksen lait eritelleet tappojen tunnusmerkistöä ja siitä syystä rikosoikeuden ankarimmat lakiasetukset eivät myöskään pohjautuneet tosiasiallisesti Raamattuun. Raskauttavien olosuhteiden alkuperä oli roomalaisissa ja germaanisissa laeissa, joiden mukaan kovennettuun kuolemanrangaistukseen liittyi hidas ja kivulias teloitus sekä kuolemaantuomitun häpäiseminen.²⁴

²¹ Pajujoja 1991, 16–17; Blomstedt 1986, 13 ja 99; Pylkkänen 1996, 14; Moilanen 2019, 22.

²² Pajujoja 1991, 16–17; Ylikangas 1998, 18.

²³ Tieteen termipankki, s. v. *Mooseksen laki*. Pihlajamäki 2020; Koskivirta 2001, 41; Pajujoja 1991, 17.

²⁴ Pajujoja 1991, 17; Koskivirta 2001, 41, 55. Roomalaiset ja germaaniset lait sulautuivat yhteen varhaiskeskiajalla. Roomalaista oikeutta käytettiin hyväksi valikoivasti. Germaaninen tapaoikeus otti rinnalleen tuomiokäytännössään roomalaisoikeudellisen lakiteoksen. Ylikangas 1983, 66, 69, 73.

Ruotsin oikeusperinteen juuret pohjautuvat toisiaan täydentäviin roomalaisen ja kanonisen rikosoikeudellisiin oppitraditioihin, jotka muodostivat keskiajan eurooppalaisen *yhtenäisyyden*.²⁵ Keskiajan lait ja oikeuskäytännöt perustuivat useiden eri alueellisten oikeusjärjestyksien ja sääntöjen värittämään maailmaan. Monitahoiset oikeusjärjestykset tuomitsivat *henkilö-* ja *partikulaarioikeuksien* sekä kirjoittamattoman paikallisoikeuden eli *tapaoikeuden* tuomioperiaatteiden mukaisesti.²⁶ Oikeudenkäyntien näyttömenettelyihin liitettiin 1100- ja 1200-luvuilla periaatteita kanonisesta ja roomalaisesta oikeudesta. Oikeudenkäyntimenettelyissä *legaalinen todistusteoria* ja *harkinnan varainen rangaistusteoria* edellyttivät erillistä tapauskohtaista tulkintaa ja päättelykykyä. Oikeusseuraamus muodostui syytetyn tunnustamisesta yhdessä henkilölausuntojen ja kirjallisten aihetodisteiden kanssa.²⁷

Vuoden 1734 valtakunnanlain vanhakantaisuus juontaa juurensa paitsi oikeuskäytäntöjen hitaaseen muutokseen, mutta myös erityisen kirjavaan oikeushistoriaan. Vasta 1734 laki syrjäytti vuodelta 1442 olevan Kristoferin maanlain. Silti rikoslaissa säilyi vanha alkuperä rikosmuotojen kasuistisesta eli yksittäistapauksia erittelevästä tunnusmerkistöstä, joka edellytti logiikkaan turvautumista oikeustapauksien tulkinnassa.²⁸ Oikeudenkäyttöä mutkisti 1700-luvulla arkaististen ja uusien oikeudellisten aatteiden kohtaaminen lain edelleen säilyessä ankarana. Oikeudelliset kerrostumat näkyivät edelleen siirryttäessä vuoden 1734 valtakunnan lakiin (ks. liite 1), koska yhteiskunnan oikeusjärjestelmässä ei tapahtunut perinpohjaista käännettä ja valistuksen oikeusperiaatteet eivät vielä vaikuttaneet vuoden 1734 valtakunnan lain sisältöön.²⁹ Vanhojen lakien tarkastelu osoittaa mitä vaikutteita niihin on kohdistunut. Yrjö Blomstedt on analysoinut vuoden 1734 valtakunnan lain alkuperiä ja tullut siihen tulokseen, että laki muistuttaa juuri rikosoikeuden osalta enemmän saksalais-roomalaista oikeutta kuin vanhoja ruotsalalaisia maanlakeja.³⁰ Pia Letto-Vanamo toteaa taas vanhojen maanlakien olevan kanonisen oikeuden kyllästämiä, koska niistä on eriteltävissä prosessuaalinen eli oikeudenkäyntimenettely teon tunnusmerkistöineen, todisteluneen ja tarkkoine

²⁵ Pihlajamäki 2004, 17, 29; Pyllkänen 1996, 1. ”Kanoninen ja roomalainen oikeus hallitsivat eri maailmoja, edellinen kirkkoa, jälkimmäinen keisarikuntaa”. Pihlajamäki 2004, 17. Kanoninen oikeus tarkoittaa katolisen kirkon oikeutta. Letto-Vanamo 1997, 48.

²⁶ Pihlajamäki 2004, 18, 31. Tuomioperusteisella henkilöperiaatteella tarkoitetaan, että keskiajan oikeusjärjestys määrittä ihmisen säädyn, uskonnon, kielen ja etnisen alkuperän mukaan. Partikulaarioikeudella tarkoitetaan esim. feodaali-, kaupunki- tai kuninkaan oikeutta. Pihlajamäki 2004, 18.

²⁷ Pihlajamäki 2004, 85, 91. *Legaalinen* eli silminnäköjähavaintoihin sekä *harkinnan varainen* eli muiden todisteiden näyttöön perustuvat oikeusteoriat syrjäyttivät *jumalan tuomion* näyttökysymyksissä. Näytönarvioinnin tuli perustua ihmisen harkinnalle, ei korkeimman voiman tai paholaisen antamien merkkien esiintymiselle. Pihlajamäki 2004, 84–85, 91.

²⁸ Koskivirta 2001, 45.

²⁹ Ylikangas 1983, 163; ks. myös Letto-Vanamo 1997, 46–48. Valistuksen oikeusperiaatteita olivat muun muassa kuolemanrangaistuksen merkittävä rajoittaminen sekä kidutuksen käytön kieltäminen tunnustuksen aikaansaamiseksi. Kekkonen 1999, 22.

³⁰ Blomstedt 1986, 16.

sakkomäärineen.³¹ Kuten 1734 valtakunnan laki, myös keskiajalla muodostunut kanoninen oikeus oli omaksunut Mooseksen kirjoissakin esiintyneen kuolemanrangaistuksen roomalaisesta laista. Tämä aatteellinen ”henki hengestä” -periaate eli *talioperiaate* oli vaikeasti sovellettavissa eri rikostyyppien tunnusmerkistöjen kanssa. Eri oikeusjärjestelmistä voidaan todeta, että niillä oli omat erityispiirteensä ja kaikki varhaiset oikeusjärjestelmät ovat vaikuttaneet ja sekoittuneet toisiinsa (ks. liite 1).³²

Ruotsin 1734 valtakunnan lain etäinen yhteys valistuksen aatteisiin näkyi myös siinä, että murhasta edelleen mestattiin, minkä lisäksi miehet teitattiin ja naiset poltettiin roviolla. Raamatullisten Jumalan lakien läsnäolo merkitsi edelleen julkista kuolemanrangaistusta useista kymmenistä eri rikoksista. Lisäksi vuonna 1608 oli rikoslakiin sisällytetty erikseen pelotevaikutusta lisäävä kovennettu kuolemanrangaistus. Tämä symbolinen elementti ruumiinrangaistuksesta lähimmäiseen kohdistuneessa murhassa tarkoitti oikean käden ranteesta irti lyömistä ennen varsinaista teloitusta, joka oli edelleen voimassa vuoden 1734 valtakunnan laissa.³³ Vaikka vuoden 1734 valtakunnan laki osoitti asteittaista muutosta vankeusrangaistuksen tullessa yleisimmäksi rangaistusmuodoksi, oli se edelleen sävyltään ankara pelotevaikutuksineen. Kuolemanrangaistus esiintyi 68 rikoksen seurauksena. Useimmiten törkeät rikokset, esimerkiksi murha, sukurutsa tai eläimiin sekaantuminen johtivat kuolemantuomioon. Myös häpeärangaistusten, kuten häpeäpaalussa seisomisen, jalkapuuhun laittamisen ja julkisen kirkkorangaistuksen, sekä ruumiinrangaistusten, kuten ruoskimisen käyttö, lisääntyi. Kuningas kuitenkin saattoi armahtaa tai hovioikeudet leuteroida eli lieventää tuomioita toisentyyppisiksi rangaistuksiksi.³⁴

Ruotsin valtakunta oli muutoksen kourissa 1700-luvulla. Lainsäädäntö tarvitsi monia lisäyksiä ja uudistuksia, koska yhteiskunta muuttui nopeasti. Hallintokoneiston ja oikeuselimien toiminta kehittyi huomattavasti 1600-luvulta lähtien. Tutkinta, tuomitseminen ja rankaiseminen olivat siirtyneet järjestäytyneelle oikeuslaitokselle, ja muuttuva yhteiskunta pyrki tasapainottelemaan vallitsevassa tilanteessa lisäämällä lakiin muutoksia.³⁵

2.2. Ruotsin oikeushistorian muutoksia 1700-luvulla

1700-luvun jälkipuolisko on rikoshistoriallisesti osoittautunut eräänlaiseksi taitekohdaksi Ruotsin valtakunnan historiassa, koska langetetut rangaistukset selvästi lievenivät lainsäädännössä ja

³¹ Letto-Vanamo 1997, 48.

³² Koskivirta 2001, 53; ks. myös Pihlajamäki 2004, 17–19; ks. myös Pajuoja 1991, 21–22.

³³ Ruotsin Waldacunnan Laki, Pahategon Caari, Lucu: XII:I, XIV:I, XVI:I; Koskivirta 2001, 55; Pajuoja 1991, 17; Ylikangas 1983, 163–164.

³⁴ Pajuoja 1991, 18–22.

³⁵ Koskivirta 2001, 46; Moilanen 2019, 24.

oikeuskäytännössä. Yhtenä syynä on pidetty yhteiskunnallisen tilanteen muuttumista. Yhteiskunnasta oli tullut vahvempi jo 1600-luvulta lähtien. Lait ja säädökset lisäsivät yhdessä kehittyneen yhteiskunnan hallinnollisen koneiston kanssa esivallan kykyä valvoa kansalaisiaan.³⁶ Porvaristosta oli kehkeytynyt nouseva, jopa vaikutusvaltainen keskiluokka. Edistykselliset kuninkaat omaksuivat valistusajan rikosopillisia, kuolemanrangaistusta vastustavia teorioita, joita he hyödynsivät lunastaakseen uuden, ”kolmannen säädyn” suosiota.³⁷ Koskivirta luonnehtii tilannetta myös ”rikosoikeudellisena debattina”, jossa oli kyse jännitteestä uskonnollisten ja rationaalisten perusteluiden välillä. Vaikka ajatus Ruotsin historiasta sen kuninkaiden historiana on vanhahtava, hallitsijoilla oli kiistämättä valtaa ja kuninkaiden luonteenpiirteet vaikuttivat historian kulkuun. Siksi on perusteltua puhua ainakin hallitsijansa näköisestä aikakaudesta, joita ohjasivat despoottisten kuninkaiden henkilökohtaiset intressit.³⁸

Kustaa III:n aikakaudella rikoslaki uudistui. Häntä voidaan pitää edeltäjiinsä nähden varsin edistysmielisenä, sillä Kustaa III hylkäsi kidutusmaiset rangaistusmuodot vuonna 1772 ja vähensi kuolemanrangaistuksella rangaistavien rikosten määrää valistusajan rikosoikeusoppineiden inhimillisyyteen perustuvien näkemysten mukaisesti. Koskivirta on todennut, että Kustaa III:n uudistukset eivät silti muuttaneet laeissa tahallista taposta tai murhasta annettua kuolemantuomiota, vaan oikeus säilytti vanhatestamentillisen sävyn aina 1800-luvulle asti.³⁹

Yksittäinen merkittävä muutos tapahtui vuonna 1778, Kustaa III:n alistaessa kaikki valtakunnassa annetut kuolemanrangaistukset itsensä hyväksyttäväksi. Koskivirta kytkee muutoksen laajaan ylätasoon tapahtumasarjaan, *modernisaatioon* ja *sivilisaatioprosessiin* Euroopassa. Vihamielinen ja väkivaltainen käyttäytyminen on ymmärretty ennen *modernisaatiota* yhteiskunnan oikeudellisen turvallisuuden tilan puuttumisesta johtuvaksi, jossa asianosaiset ovat itse ottaneet vallan ja rankaisun käytön haltuunsa.⁴⁰ Eva Österberg on nähnyt valtion vahvistumisessa ilmiön, jossa yhteiskuntarakenteen muuttuminen vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen. Ihmisten täytyi muuttaa käyttäytymistään ja luoda suhteita, koska sosiaalisissa verkostoissa heidän täytyi tulla toimeen keskenään. Taustalla valtio toimi monopoliasemaa hyväksikäyttäen väkivallan kontrolloijana.⁴¹

³⁶ Ylikangas 1998, 94–95; Karonen 1998, 178.

³⁷ Pajuoja 1991, 24–25.

³⁸ Koskivirta 2001, 98, 115; Lappalainen 2014, 17.

³⁹ Koskivirta 2001, 17, 46; Pajuoja 1991, 25.

⁴⁰ Koskivirta 2001, 29, 46–47; Ylikangas 1998, 89. *Sivilisaatioteoriolla* tarkoitetaan kansakunnan mentaliteetin murrosta ”vahingollisesta käyttäytymisestä” asianmukaiseen käyttäytymiseen. Muutoksen syynä oli yhteiskunnan ylätasoon järkiperäinen ja vastuullinen toiminta, joka johti väkivallan toteuttamisen siirtymiseen kansan keskuudesta hiljalleen modernisoituvissa valtioissa esivallan yksinoikeudeksi. Koskivirta 2001, 31–32; Ylikangas 1998, 17–18; *Modernisaatiolla* tarkoitetaan valtionhallinnon perustamista lakiin, jonka tarkoituksena on suojata ihmisten perusoikeuksia. Pihlajamäki 2004, 2.

⁴¹ Österberg 2010, 286.

Valistuksen oikeusideologiassa kostonperiaate rangaistusmetodinä alkoi näyttäytyä ihmisoikeuksia riistävänä. Kustaa III oli poliittisesti aktiivinen ja hänen valistuneen valtakautensa aikana alettiin ottaa alempia säätyjä kuninkaan tukijapiiriin – aivan kuten Euroopassa tehtiin vastaavana aikana. Jukka Kekkonen näkee taustalla uudistusvaatimuksia, jotka ulottuivat Ruotsin valtakunnan yhteiskuntarakenteeseen raivaten tietä kohti modernia oikeusvaltiota. Kustaa III:n humanit valistusarvot näkyivät kidutuksen kieltämisenä ja kuolemantuomioiden merkittävänä vähenemisenä. Valistus muokkasi arvoja suuresti 1700-luvun kuluessa, kun maagis-uskonnollinen käsitysjärjestelmä alkoi väistyä tieteellis-rationaalisen maailmankuvan myötä. Rikosseuraamuksien muuttuminen Kustaa III:n aikana tarkoitti tuomiokäytäntöjen monipuolistumista, kuten raippa- tai vitsarangaistuksia- sekä työvankeutta. Naiset joutuivat työvankeuteen vuodesta 1620- lähtien kuritus- ja kehruhuoneelle, joista ensimmäinen sijaitsi Tukholmassa.⁴²

3. Maria Eerikintytären oikeudenkäyntiprosessi uuden ajan alun Ruotsin valtakunnassa

3.1. Tapaus Maria Eerikintytär Hätäwara

Maria Eerikintytär Hätäwaran ja Matti Matinpoika Kestin elämä näyttäytyy asiakirjoissa hyvin tavallisena. He syntyivät vuonna 1735 ja heidät vihittiin avioliittoon 22-vuoden ikäisinä.⁴³ Talot olivat sijainniltaan lähellä toisiaan. Aikalaisille oli tyypillistä naida oman aseman mukaisesta sosiaaliluokasta ja siksi hyvillä suhteilla ja varallisuuden kartoittamisella oli mahdollisesti tekemistä heidän sukusiteidensä solmimisessa. Avioliitto merkitsi normia, ihannetta, omaisuuden siirtymistä aikakautena, jolloin elämän haavoittuvuus oli arkipäivää ja varallisuus korreloitui taloudelliseen turvallisuuteen ja parempaan asemaan yhteisön keskuudessa.⁴⁴ Avioituminen Kilvakkalan Kestin vanhimman pojan kanssa tarkoitti tyypillisesti ratsutilan isännyyttä ja emännyyttä. Näin kävi lopulta myös Maria Eerikintytären ja Matti Matinpojan elämässä, mutta tuore aviopari ei joutunut päävastuuseen tilan hoidosta pitkään aikaan, koska Matti Matinpojan isä ja äitipuoli toimivat tilan isäntäparina seuraavat noin 20 vuotta. Ratsutilan hoito olisi merkinnyt nuorelle parille ylenmääräistä

⁴² Koskivirta 2001, 98; Kekkonen 1999, 21–22; Moilanen 2019, 26–27.

⁴³ KA: Ikaalisten rippikirjat 1734–1741; KA: Ikaalisten vihittyjen luettelo 1734–1764. Molempien talot kuuluivat Kilvakkalan vaikutusvaltaisimpiin toimijoihin. Hätäwara löytyy jo vuonna 1540 Kilvakkalaa kuvaavasta varhaisemmasta maakirjasta. Heikkilä 2012, 35. Hätäwaran suku oli vanha ja tunnettu yksi alueen erämaiden omistaja. Papunen 1996, 196.

⁴⁴ Miettinen 2012, 11–12, 82; Vahtola 2017, 139.

vastuuta suurilukuisesta palvelusväestä. Matti Matinpoika Kestin ja Maria Eerikintyttären oli mahdollista hankkia hyviä kotitaloustaitoja ja näin ollen kasvaa tilan vastuuseen omassa rauhassa.⁴⁵

Kirkollisen moraalin ja esivallan asettaman kurin noudattaminen sekä opinkappaleiden taitaminen näkyivät Matti Matinpojan ja Maria Eerikintyttären sääntillisenä elämäntapana, kuten säännöllisenä ehtoollisella käymisenä, vaadittujen uskonkappaleiden osaamisena sekä nuhteettomana elämänä. He eivät olleet joutuneet esivallan kanssa aikaisemmin kahnauksiin.⁴⁶ Koskivirta on maininnut, ettei väkivaltaisuuksia välttämättä tuotu esille, koska paljastuminen olisi asettanut isäntäväen huonoon valoon ja johtanut taloudellisiin menetyksiin. Kun uskontoon pohjautuvat moraalikäsitteet vielä määrittivät ihmisten elämää, ei ollut halua asettaa isäntäväkeä syytteeseen vähäpätöisiksi nähdyin perustein. Esivallan kuuliaissäännöistä huolimatta ristiriitaisuuksilta kuitenkin ei voinut aina välttyä, kuten Maria Eerikintyttären tapaus osoittaa. Vaimolla oli lain mukaan emännyyden mukanaan tuomaa vastuuta ja valtaa talouden hoidossa. Tosin vaimon päätäntävalta ei sallinut talonpoikaisyhteisössä rajattomia mielitekoja.⁴⁷

1700-luvun jälkipuoliskon Ikaalisissa Maria Eerikintyttären tapaus on esimerkki avioparin eskaloituneesta kahnauksesta, jonka seurauksena mies sai surmansa. Tapaus antaa ymmärtää, että avioparilla saattoi olla vaikeaksi kehittynyt pari- ja valtasuhde. Koskivirran itäsuomalaisia henkirikoksia koskeva tutkimus on osoittanut, että avioelämän äärimmäiset vaikeudet johtivat toisinaan henkirikoksiin 1700-luvulla. Päihtymys murhan vaikuttimena oli huomattavasti vähäisempää 1700-luvulla kuin 1600-luvulla, mutta sen on todettu madaltavan henkirikokseen syyllistymisen kynnyksiä. Yleisin henkirikoksen muoto Itä-Suomessa oli parisuhteessa tapahtunut surma. Koskivirta on havainnut, että käden ulottuvilla oleva kirves lisäsi konfliktin eskaloitumisen vaaraa. Sukulaisuuden keskeisyys murhatapauksissa selittyy Koskivirran mukaan kostonhalulla sekä opportunistisella eli oman edun tavoittelulla varsinkin parisuhteessa.⁴⁸

Koskivirran esille tuomat parisuhteen vaikeudet näkyivät myös Maria Eerikintyttären ja Matti Matinpoika Kestin eskaloituneessa yhteenotossa 3.10.1784. Vaikka muistitieto kertoo, että Maria Eerikintytär halusi lähteä kyseisenä lauantaipäivänä sukuloimaan, asiaa ei voida vahvistaa.

⁴⁵ KA: Ikaalisten rippikirja 1770–1776. Matti Matinpoika Kestin isä ja äitipuoli ovat tilan isäntäparina vielä 1770–1776, jonka jälkeen vuodesta 1777 Matti Matinpoika Kesti ja Maria Eerikintytär siirtyvät uudeksi isäntäpariksi 42-vuoden ikäisinä. KA: Ikaalisten rippikirja 1770–1783. Kesti oli kylvömäärältään Ikaalisten suurimpia taloja ja ratsutilaksi Kesti muuttui 1630-luvulla. Ratsutilana Kestin talo varusti sotilaan (rakuunan) Ylä-Satakunnan komppaniaan, Henkirakuunan rykmenttiin. Kestien isännät vaikutusvallasta kertoo se, että suvun miehet toimivat lautamiehinä kolmessa polvessa 1600–1700-luvuilla. Heikkilä 2012, 41; Markkola 2006, 82, 101.

⁴⁶ Vahtola 2017, 142; KA: Ikaalisten rippikirjat 1758–1783.

⁴⁷ Koskivirta 2001, 190; Pylkkänen 1991, 83, 85, 94.

⁴⁸ Koskivirta 2001, 78–79, 81 ja 83–84. Murhat olivat yleisesti ottaen epätavallisia 1700-luvulla ja niiden lukumäärää kasvattivat erityisesti suisidaalimurhat. Koskivirta 2001, 78, 82.

Muistitieto tai muutkaan asiakirjat eivät myöskään paljasta sitä, mitä heidän välillään todellisuudessa tapahtui. Asiakirjojen pohjalta tiedetään, että Matti Matinpoika merkittiin seuraavana yönä eli sunnuntaina 4.10.1784 vasten aamua kuolleeksi ja haudattiin siitä viikon päästä. Matti Matinpoika Kestin kuolinsyy merkittiin haudattujen luetteloon vaimonsa lyömäksi ”*slagen af sin hustru*”. Luettelo ei siis puhu suoraan murhasta, mutta syyte kuitenkin nostettiin ja tapaus käsiteltiin alioikeudessa syyskäräjillä 1784.⁴⁹

Maria Eerikintytärtä syytettiin alioikeudessa eripuraisuudesta ja raivon vallassa miehensä murhaamisesta. Vaimo oli lyönyt riidan seurauksena Matti Matinpoikaa kirveellä yläselkään, minkä seurauksena tämä loukkaantui vakavasti ja menehtyi seuraavan yön aikana.⁵⁰ Korkeimmille oikeusasteille jäi epäselväksi, löikö Maria Eerikintytär miestänsä varsinaisesti kirveellä, sen hamarapuolella vai hamarapuolella ja sen varrella. Maria Eerikintyttären tunnustus ei tuonut hovioikeudelle tähän tarvittavaa selkoa. Asiakirjoissa ei kerrottu vaimon todistusta tapauksen kulusta hänen omalta kannaltaan ollenkaan. Maria Eerikintytärtä kohtaan langetettiin raskauttavia syytöksiä sekä todisteita. Hänen nähtiin olevan fyysisesti kykenevä tappamaan ollessaan tilanteessa, jossa hän oli miehensä yläpuolella, sillä miehen oli nähty keräävän lattialta hampunsilmun siemeniä. Lisäksi Matti Matinpojan kerrottiin olevan eteenpäin nojautuneena, jolloin hän ei voinut nähdä, saati torjua iskua. Tämä oli ainoa asia, joka oli kirjattu alioikeudessa kuulluista todistajalausunnoista ylös. Säilyneissä asiakirjoissa todistajalausuntoja ei ole eritelty. Tekoa pidettiin alioikeudessa tahallisenä ja miehen ymmärrettiin tulleen yllätetyksi, ja siksi Maria Eerikintytärtä syytettiin myös väijymisestä. Lisäksi Matti Matinpojan saamat vammat todettiin hänen menehtymisensä syyksi.⁵¹

Turun hovioikeus ja oikeusrevisio eivät kuitenkaan hyväksyneet silminnäkihavaintoja sellaisinaan. Vaikka tilanne oli jossakin vaiheessa ollut edellä mainitun kaltainen, itse surmaa ei nähnyt kukaan. Maria Eerikintytär ei missään vaiheessa kieltänyt tekoa, mikä käy ilmi jo hänen alioikeudessa antamastaan lausunnosta, joka mainitaan Turun hovioikeuden käsittelyiden yhteydessä. Turun hovioikeudessa Maria Eerikintytär antoi uuden lausunnon, jossa hän vakuutti teon olleen tahaton ja

⁴⁹ KA: Ikaalisten haudattujen luettelo 1784; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1391. Lisähuomiona voidaan todeta, että alioikeuden syyskäräjien tarkka ajankohta ei ole tiedossa.

⁵⁰ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1391, ”[...] att Maria Ericsson dotter under upkommen tråkta ock oenighet med sin man Mats Matsson tilfogat honom med yxa ett slag öfver ryggen hwar efter han illa sjuknat samt natten derpå emot morgonen aflivid [...]”; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1393, ”[...] att hon, som af mannens egenhet ock hårde medfart skall blifwit bragt till ifwer [...]”.

⁵¹ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392, 1393, ”[...] i fall hon sade det bestridfulla skäl till hennes öfvertygande ej varit att tillgå [...]”; [...] om hon antigen med yxhammaren, eller skäftet slagit sin man [...]”; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392, ”[...]stått lutande emot golfwet, för att uphämta hampfröd knoppar, samt således ej kunnat förese eller afwärja slaget [...]”; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1394, ”[...] att Maria Ericsson dotter haft uppåt att dråpa [...]”; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392, ”[...] den Mats Matsson tilfogade skada hafwa nödvändigt tilfogat honom dödan [...]”.

liittyneen sekä hänen saamaansa kovaan kohteluun että miehen ilkeämielisyyteen. Tämän todistuksen kerrottiin olevan vakuuttava Turun hovioikeudessa.⁵²

3.2. Maria Eerikintyttären murhatuomion eteneminen vuosina 1784–1785

Maria Eerikintyttären tapaus eteni kaikkien oikeusasteiden läpi: alioikeudesta hovioikeuteen ja oikeusrevision käsittelyn kautta kuninkaalle asti (ks. liite 2). Alioikeuden pöytäkirjojen puuttumisen vuoksi Maria Eerikintyttären oikeuskäsittely alioikeudessa jää pintapuoliseksi tarkasteluksi. Maria Eerikintytär tuomittiin miehensä murhasta Ikaalisten ja Kyrön syyskäräjillä ja vangittiin odottamaan tuomion vahvistamista ja täytäntöönpanoa Turun linnan vankilaan.⁵³ Tapauksen nähtiin liittyvän sanaharkkaan, jonka seurauksena vaimo päätyi antamaan kirveellä miehen yläselkään kuolettavan iskun. Koskivirta on tutkinut tuomioasiakirja-aineistojen sisältöjä ja todennut, että niissä valaistaan rikostapahtumia yleensä varsin vähän ja kerrotaan lähinnä oikeudellisista seuraamuksista. Riitojen perimmäiset syyt eivät usein selviä tuomioasiakirjoista.⁵⁴

Maria Eerikintyttären oikeustapauksessa sanaharkan alkuperä ja tilanteenkulku jää hämärän peittoon. Ainoastaan perimätieto kertoo, että vaimo olisi ollut lähdössä huonolla kelillä sukuloimaan ja siitä syystä heidän välilleen oli syntynyt riitaa.⁵⁵ Sitä vastoin alioikeudessa todistaneet useat silminnäkijät kertoivat miehen olleen etukumarassa poimimassa lattialta hampunsilmun siemeniä. Tämän enempää silminnäkijähavaintoja ei alioikeuskäsittelyn jälkeen syntyneissä asiakirjoissa avattu tai niiden lukumääriä kerrottu. Myöskään ei eritelty uhrin saamia vammoja. Sen sijaan oikeusrevision pöytäkirjasta käy ilmi Marian väittäneen Ikaalisten ja Kyrön syyskäräjillä lyöneen miestänsä vain kirveen varrella.⁵⁶ Lopulta käräjäoikeus oli tuominnut Maria Eerikintyttären menettämään oikean kätensä, kaulan katkaistavaksi ja roviolla poltettavaksi, kuten vuoden 1734 valtakunnan laissa säädettiin rangaistukseksi murhasta.⁵⁷

⁵² RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1393, "[...]omständigheter förmålas förekomma, att några åsyna wittnen icke warit tilstådes då Maria Ericsson gif sin man det slag, som wållat hans död [...]"; RA: Utslagshandlingar 1785, 1589, "[...]hållst anledning icke är hon haft upsåt att dräpa: at mannen förut warit otidig emot henne, ock omständigheterna har på hennes egen bekjännelse."; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392, "[...] hon antigen med yxhammaren eller ock skaftet gifwit Mats Matsson slaget hwilcket troligen skjedd [...]".

⁵³ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1395; SA: Justitiekanslern 1785, Fånglistor, Huvudarkivet E III cc:160, kuva:360; KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekiriä 1785, vankiluettelo 7735: 2564, liiteasiakirja nro 117; KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekiriä 1785, vankiluettelo 7735: 2474, liiteasiakirja nro 31.

⁵⁴ Koskivirta 2001, 20–21.

⁵⁵ Raes 2003, 7.

⁵⁶ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1391, "[...] ock ehuru Maria Ericsson wid HäradsRätten påstådt att hon med yxskafet gifwit sin man förberörde slag [...]".

⁵⁷ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1391; Ting Rätten blifwit efter åberopade lagen vinn dömd att mista högra hand, halshuggades ock i Båla brennas [...]."; Ruotsin Waldacunnan Laki, Pahategon Caari, Lucu: XII:I.

Uuden ajan alun rikostutkinnan kuului koostua vainajan vammojen tarkasta selvittämisestä ja todistelusta, jossa kuultiin todistajia ja syytettyä. Maria Eerikintyttären tapauksessa näitä tietoja ei voida tavoittaa oikeudellisista asiakirjoista. Alioikeudessa näyttöön perustuvat oikeuskäytännöt ovat saattaneet käytännön tasolla jäädä heikoiksi, koska Turun hovioikeus ei hyväksynyt alioikeuden silminnäkijähavaintoja riittävinä näyttöinä. Todistusaineistosta puuttuivat silminnäkijät Maria Eerikintyttären antamalle iskulle. Yleisesti ottaen alioikeuden odotettiin noudattavan legaalisen todistelun periaatetta, jonka mukaan ”täyteen näyttöön” tarvittiin ihanteellisesti syytetyn oma tunnustus tai vähintään kaksi yhdenmukaista ja luotettavaa todistajanlausuntoa. Todistajien mahdolliset jääviysongelmat tuli ottaa huomioon. Heikki Pihlajamäki on maininnut, että alioikeuksissa legaalista todisteluperiaatetta ei useinkaan noudatettu tunnollisesti.⁵⁸ Samaan päätelmään voidaan tulla Maria Eerikintyttären tapauksessa, koska silminnäkijähavaintoja ei enää Turun hovioikeudessa hyväksytty pätevinä todisteina.⁵⁹

Alioikeus eli käräjäoikeus koostui tuomarista ja lautakunnasta, jotka suorittivat tutkinnan ja kuulustelut oikeussalissa, sekä arvioivat todistusten painoarvon. Pirjo Markkola on perehtynyt 1700-luvun jälkipuoliskon Ikaalisten- ja Kyrön käräjien toimintaan ja todennut, että käräjillä saattoi olla lautamiehiä läsnä seitsemästä yhdeksään miestä. Lautamiehet olivat isäntiä ja tulivat eri puolilta pitäjää. Vuoden 1734 valtakunnan lain oikeudenkäymiskaassa määriteltiin, että alioikeus muodostui 12 talonpojan lautakunnasta sekä kihlakunnantuomarista. Tuomari ja lautakunta kuulustelivat asianosaisia ja todistajia, punnitsivat todisteiden painoarvoa sekä kävivät loppukeskustelun, jossa asianosaiset saivat tilaisuuden tuoda esille omat tapaukseen liittyvät näkökantansa. Lopuksi oikeus teki päätöksensä ja esitti siihen liittyvät ratkaisut ja perustelut. Maria Eerikintyttären murhatapauksessa ei voida tietää, montako lautamiestä oli alioikeuden istunnassa paikalla ja saattoiko sillä olla vaikutusta tuomiosta äänestämässä. Käräjäpöytäkirjoista kuului lähettää puhtaaksikirjoitettu kopio Turun hovioikeudelle tarkastettavaksi,⁶⁰ mutta tämä asiakirja on Maria Eerikintyttären tapauksessa hävinnyt tai tuhoutunut.

Kyrön ja Ikaalisten syyskäräjillä oli tapauksen käsittelyssä omat painotuksensa, jotka ovat vaikuttaneet tuomion lopputulokseen. Ensinnäkin alioikeus halusi osoittaa taitonsa ankarana lain kuulijana ja sovelsi vuoden 1734 valtakunnan lakia ja Mooseksen lakia sananmukaisesti. Mikäli käräjäoikeudet olisivat antaneet lieviä päätöksiä, olisi se heikentänyt alioikeuden uskottavuutta ja rangaistuksen tuomaa yhteiskunnallista pelotevaikutusta. Alioikeuksia myös kehoitettiin

⁵⁸ Pihlajamäki 1996, 36–44; Miettinen 2015, 70; Pylkkänen 1996, 19; Pihlajamäki 1996, 91; Lappalainen 2018, 39–40. Kaksi vahvaa todistajanlausuntoa tarkoitti täyttä näyttöä ja yksi todistaja puolta näyttöä. Letto-Vanamo 1991, 41.

⁵⁹ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1393.

⁶⁰ Markkola 2006, 70; Letto-Vanamo 1991, 35.

langettamaan tuomioita ainoastaan lakipykälien mukaan. Raamatussa Mooseksen laissa tapon kirjo muodostui moninaisesta alalajistosta, kuten vahinkotaposta, kuolemantuottamuksesta, hätävarjelusta ja tahallisesta taposta.⁶¹ Maria Eerikintytär joutui perusteellisen selvittelyn kohteeksi, koska häntä syytettiin murhasta, jonka Raamatussa oleva vastine oli tahallinen tappo eli vahingoittamisen sekä surmaamisen aikomus.⁶² Lisäksi vahingoittamisen aikomukseen liittyi surma-aseen käyttö, jonka tekijä itse tunnisti tappavaksi.⁶³ Kolmas tarvittava piirre tahallisessa tapon määrittelyssä oli kuolinsyy: uhri kuoli väkivallantekoon, joka oli tehty tahallisessa tarkoituksessa. Näiden kolmen piirteen tuli täytyä, jotta teko sai tahallisen tapon tuomion ja siitä langetettavan rangaistuksen eli mestauksen.⁶⁴

Maria Eerikintyttären oikeustapauksen pitkää prosessia on mahdollista täydentää ja hahmottaa läänintilien ja vankilistojen perusteella, jotka muodostavat aikajanan tapahtumien kulusta (ks. liite 2). Matti Matinpojan kuollessa 4. lokakuuta 1784 tapaus eteni hyvin nopeasti alioikeuden syyskäräjille. Alioikeuden tuomio ja tapauksen alistaminen Turun hovioikeudelle merkitsi myös Maria Eerikintyttären siirtämistä Turun linnan vankilaan. Ainakaan hän ei jäänyt odottamaan Turun hovioikeuden päätöstä Ikaalisiin, sillä hänet otettiin vastaan Turun linnan vankilassa 14. joulukuuta 1784. Tämä oli Maria Eerikintyttären ensimmäinen vankeusjakso, joka alkoi Turun linnan vankilassa 14. joulukuuta 1784 ja päättyi 18. kesäkuuta 1785.⁶⁵

Henkirikos piti kaikissa tapauksissa alistaa hovioikeuteen. Tuomioistuimien näyttövaatimukset erottivat alioikeuksia ylemmistä oikeusasteista. Oikeusasteilla oli erilainen työjako ja siksi Maria Eerikintyttären kuolemantuomiota ei voitu yksin päättää alioikeudessa. Hovioikeudet oli perustettu valvomaan alioikeuksia ja tarkistamaan eritoten kuolemalla rangaistavien rikosten lainmukaisuus vielä erikseen. Koskivirta perustelee työnjaon vaikeutta sillä, että rikosmäärittelyssä tarvittiin rikoslain tunnusmerkistöä sekä täydentävää oikeutta, joka määritteli väkivaltaisuutta ja tahallisuuteen vaikuttavia teon piirteitä. Ylemmät oikeusasteet vaativat vahvaa näyttöä ja mikäli tahallisen tapon

⁶¹ Koskivirta 2001, 41, 49 ja 145; ks. myös Lappalainen 2018, 37 ja 284; Moilanen 2019, 25; Ruotsin Waldacunnan Laki, Pahategon Caari, Lucu: XII:I ja XIV:I.

⁶² Koskivirta 2001, 50; Raamatussa asia ilmaistaan näin: (IV Moos.35:20–21): ”Ja jos joku vihassa iskee toista tahi heittää häntä murhaamisen tarkoituksessa, niin että tämä kuolee tahi vihaa kantaen lyö häntä kädellään niin, että hän kuolee, rangaistakoon lyöjä kuolemalla, sillä hän on tahallinen tappaja; verenkostaja ottakoon sellaisen tappajan hengiltä milloin vain hänet tapaa.” Koskivirta 2001, 50.

⁶³ Koskivirta 2001, 50; Mooseksen kirja (IV Moos.35:16–20) sisältää tähän näkemyksen: ”Mutta jos joku rauta-aseella lyö toista, niin että tämä kuolee, on hän tahallinen tappaja; sellainen tappaja rangaistakoon kuolemalla. Jos joku ottaa käteensä kiven, jolla voi lyödä kuoliaaksi, ja lyö toista, niin että tämä kuolee, on hän tahallinen tappaja; sellainen tappaja rangaistakoon kuolemalla. Tahi jos joku ottaa käteensä puuaseen, jolla voi lyödä kuoliaaksi ja lyö toista, niin että tämä kuolee, on tahallinen tappaja; sellainen tappaja rangaistakoon kuolemalla. Verenkostaja ottakoon sellaisen tappajan hengiltä; hän ottakoon hänet hengiltä milloin vain hänet tapaa.” Koskivirta 2001, 50.

⁶⁴ Koskivirta 2001, 50; Ruotsin Waldacunnan Laki, Pahategon Caari, Lucu: XII:I ja XIV:I.

⁶⁵ KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekirja 1785, 7735:2438.

tunnusmerkistö jäi toteutumatta, välitti hovioikeus tulkintansa lieventävistä tekijöistä ylimpään oikeusasteeseen eli revisioon ja kuninkaalle. Hovioikeuksilla ei ollut enää oikeuksia lieventää tuomioita ja langetettuja rangaistusmuotoja 1750-luvun jälkeen. Turun hovioikeudella oli jo viimeistään 1600-luvun jälkipuoliskolta lähtien merkittävä rooli oikeustapauksien henkirikosmäärityksessä. Hovioikeuden täytyi käydä läpi huolella rikoksien tunnusmerkistö, jonka perusteella tuotettiin selvitys hengenriiston tunnuspiirteistä.⁶⁶

Näin oli myös Maria Eerikintyttären tapauksessa, kun Turun hovioikeus otti tapauksen rikosolosuhteet selvityksen alaisiksi 19. helmikuuta 1785. Turun hovioikeudessa perättiin todellisia näyttöjä, kun alioikeuden silminnäkijähavainnot osoittautuivat kelpaamattomiksi. Lisäksi Maria Eerikintytär halusi muuttaa vapaaehtoisesti lausuntoaan. Hän oli tehnyt myöhemmin huomautuksen, joka kuultiin erikseen Turun hovioikeuden kuulustelujen yhteydessä. Lausunnon mukaan hän ei voinut muistaa täsmällisesti löikö hän miestänsä kirveen hamarapuolella vai sekä hamarapuolella että varrella.⁶⁷ Ylemmät oikeusasteet eivät voineet lieventää tuomiota, jos surman taustalta löytyi motiivi henkirikokselle, kuten viha, tahallinen tai suunnitelmallinen aikomus. Spontaani, äkkipikaistuksissa ja ärtymyksen tilassa tehty surma ei ollut yhtä raskauttava teko kuin kylmäpäisesti suoritettu, vakaasti harkittu murha.⁶⁸

Ristiriitaisuus ja todistajalausuntojen puutteellisuus olivat Maria Eerikintyttäreelle merkittävä suojatekijä oikeusprosessissa, sillä oikeusasteet kohtasivat tapahtuman kulun hahmottamisessa ja tapauksen aiheutusteissa relevantteja tulkinnan ongelmia. Nämä aukkokohdat mahdollistivat myös tietoisia valintoja: oman tunnustuksen ja lausuntojen harkittu sisältö saattoi muodostua puolustuksen merkittäväksi argumentiksi. Pitkä oikeusprosessi antoi syytetylle aikaa miettiä lausuntojaan. Koskivirta kertoo, että tuomiot luettiin vangille yksityisesti vankilaolosuhteissa.⁶⁹ Tästä voidaan päätellä, että todennäköisesti myös Maria Eerikintyttären antama lisälausunto olisi annettu yksityisesti vankilassa, jolloin itse surmatapahtumaan liittyi omakohtaista subjektiivista näkökulmaa ja ajallista etäisyyttä sekä hovioikeuden että tekijän osalta. Lisäksi tapahtumahetkestä puuttui ympäröivän yleisön ja paikallisyhteisön painostava ilmapiiri.

Huomioitavaa tapauksen käsittelyssä oli Turun hovioikeuden oikeusasiain äänestyskäytäntö ”*omröstnings protokoll*”. Hovioikeus ei saavuttanut Maria Eerikintyttären tapauksessa yksimielisyyttä, ja tapaus lähetettiin eteenpäin oikeusrevisioon. Oikeudenkäynti muodostui

⁶⁶ Koskivirta 2001, 49, 59, 137–138, 140.

⁶⁷ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390–1392, ”[...]hon dock sedermera på gjord föreställning wid förhöret i Kongl. HofRättens föregifwit att hon ej wist kunde ärindra sig, huruwida hon antigen med yxhammaren eller ock skafwet gifwit Mats Matsson slaget [...]”.

⁶⁸ Koskivirta 2001, 54.

⁶⁹ Koskivirta 2001, 21.

monimutkaiseksi tapauksessa ilmenneiden ristiriitojen takia, joita oli esimerkiksi alioikeuden silminnäkijähavaintojen tapahtumakulun ja Maria Eerikintyttären oman kertomuksen välillä. Näitä ristiriitoja ei voida tavoittaa, koska niitä ei ole oikeuspöytäkirjassa ollenkaan avattu. Vaikka Turun hovioikeuden jäsenet olivat eri mieltä kuolemantuomion tarpeellisuudesta, he edelleen pitäytyivät kuolemanrangaistuksessa. Hovioikeus antoi painoarvoa ainakin piirilääkäri ja asessori Johan Bergmanin todistukselle, jonka mukaan Matti Matinpojan sama vamma oli aiheuttanut hänelle väistämättömän kuoleman.⁷⁰ Rikososuhteet ja teon todellinen motiivi aiheuttivat päänvaivaa, mutta vaikka Turun hovioikeus ei pystynyt määrittämään tapahtumakulkua, pitivät he vaimon todistusta vakuuttavana. Maria Eerikintyttären tunnustuksen mukaan tilanteen kehittymiseen vaikutti eripuraisuus hänen miehensä kanssa.⁷¹ Hovioikeus katsoi, että Maria Eerikintytär ei ollut asettunut Matti Matinpojan yläpuolelle tappaakseen tämän. Tapauksen tulkinnassa miehen nähtiin olevan ”epäkunnioittava” (*otidig*) vaimoan kohtaan, viitaten eskaloituneeseen riitaan enemmän kuin vaimon miehensä väijymiseen. Tämän kaiken Maria Eerikintytär todisti omassa tunnustuksessaan.⁷² Edellä mainittujen epäselvyyksien ja äänestyksen erimielisyyksien vuoksi Turun hovioikeus ehdotti tuomion lieventämistä ja vetosi kuninkaan 1. marraskuuta 1778 antamaan kirjeeseen, jonka mukaan kuolemantuomiot tuli alistaa kuninkaan uudelleenharkintaan.⁷³

Kuolemantuomion alistaminen Kustaa III:n päätettäväksi haastoi ja pitkitti oikeudenkäyntiprosessia huomattavasti, mikä näkyy oikeudenkäyntien ruuhkautumisena ja lopullisten päätösten ja tuomioiden toteutuksen venymisenä ajallisesti. Tähän oli syynä kuninkaan itsensä säätämä lisäasetus lakiin, joka mainittiin myös Maria Eerikintyttären oikeuspöytäkirjassa ”*af Kongl: brefwet den 1. November 1778*”. Tällä lainsäädäntöä täydentävällä kuninkaallisella kirjeellä määrättiin kaikki valtakunnassa annetut kuolemantuomiot hyväksyttäväksi kuninkaalle itselleen.⁷⁴

Maria Eerikintyttären oikeusprosessi siirtyi Turun hovioikeudesta Tukholman valtaneuvoston elimen eli oikeusrevision käsiteltäväksi 26. huhtikuuta 1785.⁷⁵ Oikeusrevision jäsenet ”*Herrar Riksens Råd*” tutkivat asian uudelleen, ja äänestivät äänestyskäytännön mukaisesti ja päättivät puoltaa Turun hovioikeuden kantaa luovuttaa tapaus kuninkaallisen majesteetin päätettäväksi, koska kaksi

⁷⁰ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1393–1394.

⁷¹ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1391; ”[...] genom Maria Ericsdotters friwilliga bekjennelse samt flera omständigheter och wittnens berättelser, som den samma styrcka wara utredt att Maria Ericsdotter under upkommen tråkta och oenighet med sin man [...]”

⁷² RA: Utslagshandlingar 1785, 1589.

⁷³ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392–1393, ”[...]afhördes äfwen HofRättens i anledning af dess ledamöters olikhet i meningarna underdånige hemställande detta mål deruti de mildrade omständigheter förmälas förekomma [...]”

⁷⁴ Koskivirta 2001, 46–47; RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1392.

⁷⁵ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1390.

neuvoston jäsenistä oli myös eri mieltä langetetun kuolemantuomion oikeellisuudesta.⁷⁶ Kuningas Kustaa III antoi hyväksynnän näiden herrojen (kreivi Bunge ja vapaaherra Sparre) ehdotukselle, jonka mukaan Maria Eerikintytär saisi kuolemantuomion sijasta rangaistukseksi 30 paria vitsoja, julkisen kirkkorangaistuksen ja joutuisi elinkautistuomioon kuritushuoneelle.⁷⁷

Oikeuden ylimmällä taholla tapauksen käsittelyyn kohdistui aina etäisyyttä: Tukholmassa aateliset virkamiehet eivät yleensä tunteneet tapausten osapuolia ja he olivat yläluokkaisina lainoppineina ja valtakunnan eliittinä sosiaalisesti hyvin kaukana heistä. Oikeusrevision jäsenet joutuivat soveltamaan vuoden 1734 valtakunnan lakia käytäntöön monella tavalla. Se olisi ollut hankalaa ilman oikeuden käyttöä koskevia teorioita, tuomarinohjeita, lisäasetuksia ja kuninkaan lähettämiä kiertokirjeitä tuomioperusteista. Lisäksi esimerkkiä antavia ennakkotapauksia oikeustapauksista ei useinkaan ollut käytettävissä.⁷⁸ Koskivirta on tutkimuksessaan eritellyt armahdukseen liittyviä lievennysperiaatteita. Näitä ei voida varmuudella todeta olleen Maria Eerikintyttären tapauksessa mukana, mutta ne saattoivat vaikuttaa päätöksen syntyyn. Yleisesti lieventävinä asianhaaroina pidettiin hätävarjelua, uhrin aloittamaa riitaa ja pitkäkestoista fyysisistä ahdistelua. Lisäksi syytetyn osoittama katumus oli merkittävä yksityiskohta. Myös lyöntien määrän vähyys ja se, että uhri ei menehtynyt heti teon jälkeen, toimivat tuomiota lieventävinä tekijöinä. Tekijän aikaisempi nuhteeton elämä saattoi olla eduksi oikeusprosessissa ja vastaavasti uhrin maine tai osasyllisyys riidan yllyttämiseen nähtiin yleensä myös syytetyn eduksi olosuhteita tarkasteltaessa.⁷⁹

Vankilistasta (SA) ja läänintilien (KA) tositekijasta löytyvät jatkotoimenpiteet ja tiedot prosessin etenemisestä. Läänintileissä ja vankilistassa näkyvät rangaistuksen toteutukset sekä Turun vankilajaksot ennen Maria Eerikintyttären siirtämistä Tukholmaan kuritushuoneelle. Läänintilin 17. kesäkuuta 1785 päivätyssä määräyksessä kihlakunnantuomarin alaisuudessa ja maaherran, ritari Armfeltin, viran puolesta A. J. Winter ja Olof Wibelius määräävät, että Maria Eerikintytär lähtee seuraavana päivänä kotipitäjäänsä Ikaalisiin kärsimään hänelle langetetun ruumiinrangaistuksen ja kirkkorangaistuksen. Maria Eerikintytär kärsi sunnuntaina 19. kesäkuuta 1785 edellä mainitut rangaistukset.⁸⁰ Asiakirjat eivät kerro, missä Maria Eerikintytär oli vangittuna seuraavat noin kolme viikkoa, mutta hänen toinen vankeusjaksonsa ajoittuu Turun linnan vankilaan ajalle 10.–12.

⁷⁶ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1394–1395.

⁷⁷ RA: Utslagshandlingar 1785, 1588; "[...] i underdånighet hemstalt til 30 par ris, kyrckoplikt ock lifstidsarbete til Tuckthuset [...]". Naisten maksimimäärä raipparangaistuksessa oli 30 paria raippoja. Naiset saivat vitsoja ja parilla tarkoitettiin kolmea lyöntiä. Koskelainen 1997, 93.

⁷⁸ Koskivirta 2001, 28–29.

⁷⁹ Koskivirta 2001, 170–173.

⁸⁰ SA: Justitiekanslern 1785, Fånglistor, Huvudarkivet E III cc:160, kuva:360; KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekijä 1785, vankiluettelo 7735: 2564, liiteasiakirja nro 117.

heinäkuuta 1785.⁸¹ Viimeisessä, 2. heinäkuuta 1785 päivätyssä läänintilin määräyksessä, Maria Eerikintytär määrätään lähteväksi 12. heinäkuuta 1785 Tukholmaan kuritushuoneeseen seuraavalla tavalliseksi luonnehditulla vankikyydillä (ks. liite 2).⁸²

4. Vallan ja hierarkian merkitys Maria Eerikintyttären tapauksessa

4.1. Yhteisö, perhekunta ja yksilö vallan kontekstissa

Uuden ajan alussa oikeuslaitoksella oli läpitunkeva vaikutus ihmisiin niin poliittisesti, taloudellisesti kuin sosiaalisesti. Vallan määritelmässä usein ymmärretään vain ylätasoa ja poliittisen vallan merkitys, kun puolestaan yksilöllisiä ja alempien kerroksien vallan ilmentymiä yhteisöissä väheksytään.⁸³ Paikallistason esivalta, kuten kirkko ja kruunun virkamiehet, oli hallinnollisesti kosketuksissa suoraan keskusvaltaan, mikä sitoutti perhetalouksia alamaisuuden kontekstiin. Vallan määritelmässä tulee korostaa myös sosiaalista tapaa harjoittaa valtaa, jolla tarkoitetaan päätöksiä, valintoja sekä tekoja. Arjen tasolla sosiaalinen ja taloudellinen valta kulkivat usein käsi kädessä, mutta toisinaan myös erikseen paikallisyhteisön ja perhetalouden sisällä, muodostaen oman kulisissa toimivan vuorovaikutuspiirinsä, jolloin toiminta perustui epäviralliseen toimintaan valtiovaltaan nähden.⁸⁴

Epävirallisen vallan kontekstissa voidaan tulkita Maria Eerikintyttären asemaa Kilvakkalan yhteisössä ja Kestin tilalla, jossa hänellä oli vanhimpana miniänä ja ratsutilallisen vaimona useita tehtäviä. Hänen roolinsa ilmentää suhteellisen korkeaa sosiaalista statusta. Toisaalta talonpoikaisemännän ihannekuva oli vaikea sovittaa passiiviseksi odotettuun vaimon ja äidin rooliin perhekunnassa, jossa tavoiteltiin yhdessä miehen kanssa perheen hyvinvointia ja taloudellista hyötyä. Esivalta odotti vaimojen myöntymistä isännän vallan edessä. Emännän rooli edellytti vastuuta lapsista, palvelusväestä ja maatilan töiden johtamisesta, mikä saattoi muodostua myös ongelmalliseksi sukupuolihierarkialle uhaten sosiaalisen järjestyksen perimmäistä lähtökohtaa.⁸⁵ Raisa Maria Toivo on perehtynyt naisten vallankäytön keinoihin 1600-luvun talonpoikaisyhteisön noita-oikeudenkäynneissä ja todennut naisten auktoriteettiaseman usein olevan yhteisöissä mainettaan

⁸¹ KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekirja 1785, 7735: 2434.

⁸² KA: Turun ja Porin läänin läänintilien tositekirja 1785, vankiluettelo 7735: 2474, liiteasiakirja nro 31.

⁸³ Andersson 1998, 39.

⁸⁴ Andersson 1998, 39–40, 64; Taloudellisella vallalla tarkoitetaan muun muassa kotitalouksien varallisuutta, tuottavuutta ja suvunjatkamista. Andersson 1998, 65.

⁸⁵ Andersson 1998, 137–138, 314.

parempi ja merkityksellisempi tekijä. Patriarkaalin yhteiskuntakulttuuri tarjosi käytännön tasolla talonpoikaisyhteisöissä neuvotteluvaraa, mutta lähtökohtaisesti kulttuuri korosti sukupuoliroolien hierarkkisia piirteitä ja arvoja.⁸⁶

Uuden ajan alussa perhesuhteiden ideaaleja uusinnettiin kasvatuksella, joka oli tunkeutunut ihmisten arkielämään protestanttisen kirkon vahvistumisen myötä. Luterilainen kirkko painotti, että nainen oli miehensä alamainen ja mies saa harjoittaa ehdotonta päätösvaltaa. Toisaalta kirkko myös vetosi miehen vastuuseen vaimonsa hyvästä kohtelusta,⁸⁷ eikä mies saanut alistaa vaimoaan mielivaltaisesti: nainen oli osa perhe- taloutta, jolla oli merkitystä yhteiskunnan kokonaisuudessa. Kuten Sølvi Sogner, Marie Linstedt Cronberg ja Hilde Sandvik asian ilmaisevat ”perhe oli yhteiskunnan perusyksikkö”.⁸⁸ Vaikka isännillä oli vastuu ylläpitää perheensä ja palvelusväkensä järjestystä ja hengellistä kasvatusta, oletettiin miehen myös vaalivan avioliittonsa toimivuutta. Puolisoiden välinen rakkaus ja avioliiton sopusointu oli kirkon ja esivallan jalo tavoite, joka toisinaan oli hyvin kaukana todellisuudesta.⁸⁹ Elämää värivät tragediat⁹⁰ ja yhteiselämän haasteet, jotka nousevat esille pirstaleisista asiakirjoista. Maria Eerikintyttären ja Matti Matinpoika Kestin elämään saattoi kuulua väkivaltaisuutta ja ylitsepääsemättömiä ristiriitoja, jotka näkyivät Maria Eerikintyttären tapauksessa tilanteen eskaloitumisena. Kova kohtelu mahdollisesti ajoi naisen suunniltaan ja vaikutti vimman vallassa tehtyyn surmatekoon.

Protestanttinen reformaatio korosti arvoina perhettä, mutta myös naisen hyveellisyyttä ja paikkaa avioliitossa. Laki ei antanut käytännössä naiselle vahvaa itsenäistä asemaa. Ainoastaan siviilisäädyn muuttuminen leskeksi, yhdessä varakkuuden sekä korkeamman sosiaalisen aseman kanssa, saattoi ylentää naisen lain edessä miesten aseman tasolle. Yhteisö vaati niin miehiltä kuin naisilta tietynlaista käytöstä asemaansa nähden. Odotukset, normit ja tavat saattoivat olla erilaisia, eikä naisten toimijuus ollut aina selkeää myöskään lain sisällä. Problematiikkaa syntyi siitä, mikä oli hyväksyttävää ja mikä ei.⁹¹

Patriarkaalisen eli isäntä- ja miesvaltaisen yhteiskunnan ihannekuvan mukaan naiset liitettiin perhekunnassa miesten alaisuuteen. Tätä ilmentää esimerkiksi naisia poliittisesti ja juridisesti alistava jäykkä laki. Lait ja säädökset eivät kuitenkaan ole uuden ajan alun todellisuutta autenttisesti kuvaavia. Lait muodostuivat määrääviksi ja palvelivat valtakunnan tarvetta sääntöjen olemassaoloon, mutta

⁸⁶ Toivo 2006, 97–99.

⁸⁷ Pylkkänen 1991, 89–90, 93.

⁸⁸ Sogner, Lindstedt Cronberg & Sandvik 2000, 169.

⁸⁹ Ks. esim. Bergenlöv 2010, 74.

⁹⁰ Maria Eerikintyttären ja Matti Matinpoika Kestin 11 lapsesta seitsemän kuoli varsin nuorena, joka oli aikakaudelle hyvin tyypillistä. KA: Ikaalisten rippikirjat 1758–1783.

⁹¹ Sogner, Lindstedt Cronberg & Sandvik 2000, 168–169, 197.

käytännön arki saattoi erota niistä suuresti.⁹² Arkielämässä mies ja nainen toimivat perhekuntansa hyväksi hyvinkin tasavertaisina. Emännän ja vaimon rooli muodosti naiselle sosiaalisen normin, johon istui hyvin lähtökohta toimivasta, aktiivisesta ja vastuullisesta naishenkilöstä. Toisaalta arkitodellisuudessa miehen ja naisen toimiessa askareissaan toisiaan täydentäen, ristiriidoilta ja konflikteilta ei voitu aina välttyä. Yhteiskuntien ja sukujen rakentuessa kunniakäsityksen varaan vaalittiin tahraamatonta mainetta, jossa hierarkkinen järjestelmä osoitti perustavaa laatua pohjautuvan näkemyksen isäntävallasta, jossa suvun ja perhekunnan jäsenet olivat omaksuneet sosiaalisesti oman paikkansa.⁹³ Kunnia merkitsi symbolista pääomaa, jota puolustettiin ja jonka vuoksi on kautta aikojen haastettu oikeuteen. Järjestyksen suunta oli selkeä: kuningas johti valtakuntaa ja talonpoika perhekuntaa. Tämä ajatus ujutettiin luterilaiseen huoneentauluun, jossa esitettiin ihannekuva perheiden ja yhteiskunnan sisäisestä hierarkiasta ja velvollisuuksista toisiaan kohtaan. Huoneentaulun merkitys on kolmiosainen: valtarakenne ilmentää maallisen hallinnon ja kirkon merkitystä yksittäisille perhekunnille. Raamattuun perustuvat näkemykset perheiden isäntävaltaisesta järjestyksestä olivat tuttuja myös Maria Eerikintyttärelle ja Matti Matinpojalle, sillä huoneentaulu oli osa kuulusteltavia opinkappaleita.⁹⁴ Talonpoikaisyhteisön tuli täyttää esivallan ja kirkon asettamat velvoitteet. Lisäksi tuli huolehtia arkielämän selviytymisestä, ja siitä syystä oli vaikea erotella miehille tai naisille kuuluvia ehdottomia toimenkuvia.⁹⁵

Talonpoikaisemännän työpanos oli merkittävää perhekunnalle taloudellisesti. Naisen rooli vaimona edellytti vastuuta kotitalouden ylläpitämisestä, ja lisäksi emännät keskittyivät taiteilemaan useiden vaatimusten ja konfliktien keskellä. Tämän lisäksi nainen sukkuloi naapurustossa naisyhteisön jäsenenä, edistäen osaltaan perhetalouden yhteisöllistä pätevyyttä ja myönteistä näkyvyyttä. Naisten sosiaalisen toiminnan merkitys perhekunnan kunnialle muodostui suureksi, koska se tuki positiivisesti miesten toimijuutta. Naisten toiminta oli paradoksaalista, koska naisten tuli ennen kaikkea totella miestään, mutta samalla edistää perhekunnan etua sosiaalisesti ja taloudellisesti. Naisille suunnatut passiivisuuden odotukset taistelivat vaatimuksia vastaan. Vaikka miehen rooli perheenpäänä merkitsi ehdotonta määräysvaltaa, oli vaimolla, lapsilla sekä palkollisilla toimiessaan kuuliaisesti ja tottelevaisesti mahdollisuus saada mieheltä vastuuta perhetalouden sisällä avokätisemmin.⁹⁶

⁹² Andersson 1998, 17, 19; Toivo 2006, 98–99.

⁹³ Andersson 1998, 20, 37–38.

⁹⁴ Andersson 1998, 36–37; Pylkkänen 1991, 89; Miettinen 2012, 30.

⁹⁵ Andersson 1998, 38; Vahtola 2017, 138–139, 142.

⁹⁶ Andersson 1998, 314; Sogner, Lindstedt Cronberg & Sandvik 2000, 169.

Muistitiedon mukaan Maria Eerikintytär oli aikeissa lähteä kyläilemään alkutalvella huonoon säähän, jonka isäntä esti. Emännällä oli oikeus käskeä talonsa renkiä valmistella hevonen valmiiksi matkaa varten, koska heillä oli palkollisiin nähden valtaa. Aviomiehen kieltoa ei kuitenkaan sopinut aikakauden normien mukaan uhmata. Surmatyö nähtiin erityisen vakavana osaltaan siksi, koska Maria Eerikintytär oli kieltäytynyt noudattamasta miehensä kehotusta, riitaantunut kiivaasti ja lyönyt miestään yhdellä iskulla kuolettavasti. Olosuhteet ovat tältä osin epäselviä, mutta tilanne kuitenkin kuvastaa miehen ja isännän kunnia- ja valtakysymystä, mikä saattoi painaa alioikeuden päätöksessä. Ratsutilan isäntä Matti Matinpoika Kesti oli Ikaalisissa tunnettu mies, mutta hänen sosiaalisten suhteidensa laadusta ei ole tietoa. Samoin Maria Eerikintytären mainetta emäntänä ei voida selvittää, koska oikeuspöytäkirjoissa ei ollut mainintoja tästä. Alioikeuden ratkaisut ja päätöskirjelmä Turun hovioikeudelle puhuvat sen puolesta, että Maria Eerikintytärtä pidettiin murhaamiseen kykenevänä naisena, joka ei pelkästään loukannut perheen pään kunniaa vaan myös yhteiskunnan luonnollista järjestystä raskaalla tavalla.⁹⁷

4.2. Naisten toimijuus ja väkivalta

Naiset käyttivät harvoin väkivaltaa, mutta tapahtuessaan se ravisteli sukupuolihierarkiaa. Naisten rikokset olivat väkivallan sijaan tyypillisemmin sääntö- ja siveellisyysrikkomuksia. Sukupuolisen arvojärjestyksen rikkominen oli uhka yhteiskunnan sosiaalisia rakenteita kohtaan,⁹⁸ sillä surmaamalla miehensä Maria Eerikintytär rikkoi paitsi lakia myös sukupuolista arvojärjestystä. Anne-Marie Kilday on perehtynyt naisten henkirikoksien motiiveihin sekä väkivaltaiseen käyttäytymisen olosuhteisiin 1700-luvun Skotlannissa ja todennut, että naisten tekemät henkirikokset saivat enemmän huomiota, koska ne olivat sukupuolirooliodotuksien vastaisia. Naisten tekemät henkirikokset olivat leimaavia, luonnottomia ja poikkeavia ja lisäsivät heihin kohdistuvaa maskuliinisuuden ja aggressiivisuuden stigmaa. Henkirikoksiin syyllistyneiden naisten nähtiin epäonnistuneen sukupuolirooleihin ja -normeihin sopeutumisessa, sillä naisten odotettiin osoittavan lempeyttä sekä äiteinä että vaimoina.⁹⁹ Naisten asema perustui uuden ajan alussa tieteen ja uskonnon sävyttämiin näkemyksiin. Heidät ymmärrettiin miehiä sekä henkisesti että fyysisesti heikompina. Tunteikkuuden nähtiin muun muassa laskevan järjellistä ja älyllistä kykyä. Lisäksi eri säätyihin ja

⁹⁷ Raes 2003, 7; RA: Justitirevisions protokoll 1785, 1390–1393.

⁹⁸ Andersson 1998, 138–139, 149.

⁹⁹ Kilday 2007, 9, 19–21; Riving 2010, 98.

sukupuoliin kohdistettiin vaatimuksia ja ihanteita. Väkivaltaisuus yhdistettiin maskuliinisuuteen, kun naisten oletettiin olevan luonteeltaan sävyisiä ja rauhallisia.¹⁰⁰

Maria Eerikintyttären tekemään henkirikokseen suhtauduttiin poikkeuksellisen vakavana ja laittomana toimintana, mistä osoituksena oli alioikeuden antama pahin mahdollinen tuomio. Hän oli yhteisössään paremmassa asemassa oleva nainen, mikä voi osaltaan selittää tapauksen saamaa myöhempää huomiota. Aikalaisille tapaus oli erityisen järkyttävä, koska muistitietoa on säilynyt tapahtumasta jo yli 200 vuoden ajan. Perimätieto on yksipuolista ja sukupuolittunutta, ja siinä Maria Eerikintytär esitetään murhaajana ja Matti Matinpoika viattomana uhrina.¹⁰¹ Naisten käyttämä väkivalta henkirikoksen kontekstissa nähtiin usein vaarallisempana ja tahallisempana miesten käyttämään väkivaltaan nähden. Miesten väkivalta ja henkirikokset tapahtuivat usein spontaanisti yleisellä paikalla, kun puolestaan naisten tekemä suunnitelmallisempi henkirikos tehtiin piilossa.¹⁰² Tästä osoituksena on toinen vakava ilmiö, häpeällisen ei-toivotun lapsen surma. Teko ei ollut yksinkertainen, sillä vaikka naiset nähtiin lapsensurman pääsyyllisinä, saattoivat isät olla tosiasiallisia murhan toteuttajia. Tapahtumien keskiössä ei ollut ainoastaan naisten häpeä tai vaikeuksien torjuminen, joita aviottoman lapsen synnyttäminen aiheutti. Kyseessä oli myös miesten kunnian suojeleminen. Miesten tiedetään suojelleen itseään huoruussyytöksiltä: isät pyrkivät peittelemään aviottoman lasten syntymää, koska huoruus oli vakava rikos avioliitossa oleville. Paikallisyhteisöissä lapsenmurhaan suhtauduttiin vakavasti ja se vavisutti yhteiskunnan moraalijärjestystä osoittaen suunnitelmallisen teon sekä syntyneen lapsen suoranaisten hengenriiston tai ainakin laiminlyönnin ja hylkäämisen. Naiset lapsensurmaajina esitettiin oikeuden edessä usein raakoina ja henkisesti puutteellisina ihmisinä, ja oikeussaleissa lapsenmurha esitettiin useimmiten vain naisten ongelmana.¹⁰³

Österberg ja Linstedt Cronberg ovat perehtyneet naisiin kohdistuvan ja naisten harrastaman väkivallan piirteisiin ja syihin, problematisoimalla muun muassa sivilisaatioteoriaa. He lähestyvät naisia erilaisten ja vaikeasti tulkittavien roolien ja väkivallan eri muotojen harjoittajina. Taustalla on aikaisemmin nähty sitkeähenkinen ajatus jyrkistä sukupuolirooleista, luonteen taipumuksista sekä fyysisen väkivallan perinteisestä harjoittajaosapuolesta. Vaikka naiset ovat kohdanneet useimmiten väkivaltaa juuri miesten toimesta, ovat naiset kuitenkin myös itse lyöneet ja tappaneet.¹⁰⁴ Avioelämää saattoivat värittää puolison alkoholin käyttö, väkivalta ja velvollisuuksien laiminlyönti, jotka johtivat

¹⁰⁰ Miettinen 2012, 388; Stadin 2004, 60–67.

¹⁰¹ Raes 2003, 7.

¹⁰² Andersson 1998, 149.

¹⁰³ Rautelin 2009, 210, 217, 267, 310, 500.

¹⁰⁴ Österberg ja Lindstedt Cronberg 2010, 8–9.

odotusten ja normien vastaisen naisroolin omaksumiseen. Kun miehillä oli laillinen oikeus ojentaa vaimoaan väkivaltaa käyttäen, sattui toisinaan tilanteita, joissa oli vaikea erottaa naisen kuritusta pahoinpitelystä.¹⁰⁵ Suvun maineen varjelu näyttää liittyneen väkivaltaiseen kohteluun, jolloin naiset kuuluivat puolison taholta herjausta, solvausta ja nimittelyä kunnian nimissä, mihin myös loukattu osapuoli toisinaan vastasi kostamalla väkivaltaa käyttäen.¹⁰⁶ Kilday on todennut, että naiset kohtasivat henkirikostapauksissa yleensä merkittävän määrän henkistä ja fyysistä väkivaltaa aviomiehensä toimesta, mikä lisäsi vaimojen äkillisiä, ennalta arvaamattomia ja emotionaalisia reaktioita. Tapot ja murhat tehtiin usein jollakin esineellä, joka sattui olemaan käden ulottuvilla. Maria Eerikintyttären tapaus muistuttaa asiakirjojen pohjalta edellä mainittua asetelmaa, jossa vaimo menetti kontrollinsa ja äkkipikaistuksissaan löi miestänsä kirveen hamarapuolella. Perimätiedossa esiintyy naisen vallankäytön näkökulma, jossa vaimo suuttui miehen estäessä häntä lähtemästä.¹⁰⁷ Naisten vallankäyttö ja toimijuus kuuluivat aikalaisten elämään, ja näyttäytyivät eri tavoin tekoina ja valintoina, joita naiset tekivät ristiriitaisessa roolien sanelemassa arjessaan, kun he ottivat osaa julkiseen elämään.¹⁰⁸

4.3. Naissyytetyn asema

Lähdeaineistot, kuten oikeuspöytäkirjat Maria Eerikintyttären tapauksessa, ovat syntyneet tietyn ihanteen pohjalta. Ensinnäkin oikeuspöytäkirjat laadittiin kuvaamaan itse oikeudenkäyntiä päätöksineen, mutta ne voidaan myös nähdä ajan ihanteena heijastelemassa patriarkaalista maailmaa, jossa miehet toimivat asiakirjoineen. Andersson on maininnut, että miesten ja naisten toimijuuden lisäksi oikeudenkäynneissä oli kolmas ryhmä, ”kollektiiviset toimijat”, viitaten käräjille osallistuneeseen yhteisöön ympärillä. Heitä ja heidän lausuntojaan ei aina edes kirjattu ylös, mutta nämä nimettömät osallistujat eittämättä vaikuttivat tunnelmaan ja asenteisiin kommentaillaan.¹⁰⁹ Kyläyhteisön sosiaalinen todellisuus oli pienessä mittakaavassa, jossa käytännöt muuttuivat, mutta laki säilyi kiinteänä. Oikeusistuimet muodostuivat konfliktien ratkaisuaarenaksi, joka heijasteli menettelyillään yhteisön kunnian ja häpeän toimintaperiaatteita. Vaikka laki oli virallisesti sama miehelle ja naiselle, se saattoi vahingoittaa eri tavoin naissyytettyjä.¹¹⁰ Naisten vakavat rikokset saivat sensaatiomaisen sävyn verrattuna miesten suorittamiin rikoksiin niihin liittyvän epäasiallisen

¹⁰⁵ Riving 2010, 96–97.

¹⁰⁶ Johansson & Næss 2000, 79–81.

¹⁰⁷ Raes 2003, 7.

¹⁰⁸ Kilday 2007, 3, 13, 44, 53; Raes 2003, 7; ks. myös Koskivirta 2001, 78.

¹⁰⁹ Miettinen 2012, 67, 263; Andersson 1998, 73.

¹¹⁰ Næss & Österberg 2000, 162; Sogner, Lindstedt Cronberg & Sandvik 2000, 171.

käytöksen ja normeja rikkovan sävyn vuoksi. Tällaisista rikoksista räikeimmät esimerkit olivat noituus ja henkirikokset. Miesten rikoksissa yhdistyi ajatus rohkeudesta, tekojen aloitteellisuudesta ja fyysisen voiman käytöstä – ominaisuuksista, joita ei odotettu naisten rooliin kuuluvan. Naisille ja miehille luokitellut ”omat” rikostyyppit johtivat ilmaisuihin, jossa naisia syytettiin erikseen ”psykopaattisesta raakuudesta” tai puhuttiin ”demonien olemassaolosta naisen muodossa”. Näin erityisesti naisen väkivalta sai oikeuden syyttävän luonnehdinnan motiivista. Vastaavanlaista kieltä ei ole havaittu samassa määrin miesten tekemistä rikoksista.¹¹¹

Maria Eerikintyttären voidaan tulkita halunneen säästää itsensä ja ruumiinsa rangaistuksen toteutukseen liittyvästä häpeästä. Riikka Miettinen on perehtynyt itsemurhien aiheuttamaan häpeään ja pelkoon 1600-luvun Ruotsin valtakunnassa. Itsemurha oli shokeeraava ja häpeällinen tapa kuolla, ja toisinaan itsemurhan selvittely muodostui yhteisöissä julkiseksi speaktaakkelimaiseksi tapahtumaksi. Itsemurhaajien ruumiita tavallisemmin välteltiin ja kammoksuttiin. Oikeusistuimet rankaisivat tekijää kuoleman jälkeen ruumiin häpäisevin toimituksin. Itsemurhan jälkipuinti vahingoitti sekä itsemurhan tehneen että hänen läheistensä mainetta. Naisten tekemät itsemurhat tulkittiin miehiä useammin mielenvikaisuudessa tehdyiksi, ja siten ne saattoivat vahingoittaa heidän sukunsa mainetta myös mielisairauteen liittyvän stigman muodossa.¹¹² Myös Koskivirta on käsitellyt kuolleeseen ruumiiseen kohdistuvaa pelkoa, vastenmielisyyttä ja etenkin häpäisyä, joka liittyi runneltuun, mestattuun tai poltettuun ruumiiseen. Kuoleman jälkeinen elämä oli monelle aikalaiselle merkityksellinen vaihe, johon valmistautumista oikeaoppisesti kuolemanrangaistuksen toteuttaminen turmeli.¹¹³ Maria Eerikintyttärellä oli selvä motiivi eloonjäämisestä. Hän halusi ehkäistä häpeällisen, nöyryyttävän ja alentavan mestauksen, käden katkaisuineen ja roviolla polttamisineen, muuttamalla lausuntoaan ja vetoamalla uudelleen Turun hovioikeuteen. Lausunnossaan hän ei pystynyt tai tahallaan halunnut muistaa mikä osa kirveen hamarapäästä oli osunut kuolettavasti Matti Matinpojan yläselkään. Lisäksi hän vetosi, ettei ollut asettunut miehensä yläpuolelle tarkoituksenaan tappa Matti Matinpoika Kesti, vaan miehen kova kohtelu oli johtanut Maria Eerikintyttären vimmastumiseen ja täten rikoksen spontaaniin syntymiseen. Tämän lausunnon avulla hän pyrki todistamaan, että tilanne ei ollut suunnitelmallinen ja tekoon ei liittynyt tappamisen aietta.¹¹⁴

Maria Eerikintyttären toimijuutta voidaan tarkastella Toivon esille tuoman näkökulman myötä. Naisena ja vaimona 49- vuoden iässä oli nähnyt ja kokenut monenlaista. Hän oli seurannut useita käräjäoikeudenkäyntejä ja mahdollisesti havainnut, että laki oli usein hankala sovellettava tai että

¹¹¹ Kenmore & Walker 1994, 5–6.

¹¹² Miettinen 2015, 144–145, 162, 171, 451; ks. myös Toivo 2006, 127.

¹¹³ Koskivirta 2001, 176.

¹¹⁴ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1391–1392; RA: Utslagshandlingar 1785, 1589.

vastaamalla tietyllä tavalla ihmisiä ei voitu suoraan tuomita. Tarvittiin ensinnäkin pitävät todisteet ja syytetyn lausunnolla oli tässä suuri merkitys. Syytetyt saattoivat hyödyntää tietynlaista vastaustapaa, vaikka he myönsivätkin syytökset. Maria Eerikintytär mahdollisesti osasi valita sanansa ja tiesi, mitä kannattaisi vastata. Vaikka alioikeuden pöytäkirjoihin kirjoitettuja huomioita tai silminnäkijälausuntoja ei voida tavoittaa, oli Maria Eerikintytär hovioikeudessa vakuuttava. Hän oli lain edessä vahvoilla, koska tapausta ei nähnyt kukaan.¹¹⁵

Maria Eerikintyttären oma toiminta syytetyn asemassa korostui suuresti, koska lain tulkitseminen osoittautui vaikeaksi rikosolosuhteissa ilmenneiden ongelmien ilmettyä. Vaimon aktiivisuus esiintyi maininnoissa, jotka oli erikseen kirjattu ylös Turun hovioikeudessa. Hän halusi antaa myöhemmin lisälausunnon ja vedota hovioikeuden päätökseen (*”hon dock sedermera på gjord föreställning”*). Vapaaehtoisen tunnustuksen myötä (*”friwilliga bekjennelse”*) muodostui hänen koko todistuksensa (*”har på hennes egen bekjännelse”*).¹¹⁶ Maria Eerikintyttären asema saattoi olla paikallisessa alioikeudessa kunniaton ja epäonninen, mutta hovioikeudessa ratsutilan emännän asemasta oli hyötyä, sillä hänen lausuntonsa nähtiin olevan sekä vakuuttava että uskottava, vaikka hänen kertomuksensa erosi alioikeudessa kirjatusta silminnäkijähavainnoista. Nimittäin Maria Eerikintyttären lausunto ohitti painoarvoltaan muut alioikeudessa esitetyt todistajalausunnot. Armahduksesta huolimatta puolison murha ei ollut 1700-luvun jälkipuoliskolla vähäpätöinen rikos. Maria Eerikintytär maksoi teosta vapauden menetyksellä ja joutui kuritushuoneelle elinkautisvankeuteen.

5. Loppupäätelmät

Maria Eerikintyttären tapaus on moniulotteinen. Oikeusprosessin eteneminen kaikkien käsittelykaarien läpi johtui ensisijaisesti vanhanaikaisesta, monimutkaisesta, vaikeasti tulkittavasta ja riittämättömästä vuoden 1734 valtakunnan laista. Historiallisten lakien kerrostumat vaikuttivat edelleen lain tulkinnassa sekä eri oikeusasteiden käsittelyperiaatteissa. Tapaus oli lain ja vallitsevien käytänteiden kontekstissa erityisen hankala, koska Maria Eerikintyttären subjektiiviset kokemukset tapahtumien syntyyn vaikuttavista tekijöistä olivat vaikeasti ymmärrettävissä patriarkaalisessa yhteiskunnassa, sekä laissa että oikeudessa. 1700-luvun lopun aatteelliset ideologiat ja poliittinen

¹¹⁵ Toivo 2006, 111, 129, 131, 139-140, 269, 272.

¹¹⁶ RA: Justitierevisions protokoll 1785, 1391; RA: Utslagshandlingar 1785, 1589.

muutos käynnistivät yhteiskunnassa muutosvoimia, jotka näkyivät Maria Eerikintyttären tapauksen siirtymisessä ylempien oikeusasteiden käsiteltäväksi.

Maria Eerikintyttären armahdukseen liittyvien syiden voidaan nähdä koostuneen niin ulkoisista kuin sisäisistä tekijöistä ja hänestä riippuvista ja riippumattomista tekijöistä. Ulkoisia tekijöitä olivat vallitsevat olosuhteet Ruotsin valtakunnassa, eritoten Kustaa III:n ajama valistusideologia, joka vaikutti kuolemantuomioiden vähenemiseen. Yksittäinen merkityksellinen osa oli lainsäädäntöä täydentävä kirje kuolemantuomioiden alistamisesta kuninkaan päätettäväksi. Ulkoisiin tekijöihin voidaan lukea myös Turun hovioikeuden ja oikeusrevision käytössä ollut äänestysprotokollakäytäntö. Äänestykset paljastavat jäsenien keskuudessa erimielisyyttä tuomion oikeellisuudesta, näyttökysymyksen vaatimuksista sekä tapaukseen liittyvistä ristiriitaisista epävarmuustekijöistä, mikä johti tapauksen siirtymiseen ylempien oikeusasteiden ratkaistavaksi.

Sisäisiä tekijöitä Maria Eerikintyttären pitkään oikeusprosessiin ja kuolemantuomiosta armahtamiseen voidaan eritellä vaimon toimijuudesta. Olosuhteiden tulkinnassa ilmeni ongelmia, kuten silminnäkijähavaintojen kelpaamattomuus ja tapahtumaolosuhteista kertovien lausuntojen ristiriitaisuus. Siksi Maria Eerikintyttären aktiivisuuden ja sosiaalisen aseman vaikutus korostui hovioikeuden tapauskohtaisessa tulkinnassa. Vaikeasti sovellettava vuoden 1734 valtakunnan laki yhdessä tapauksen heikon näytön kanssa antoi vaimolle mahdollisuuden tehdä valintoja lausuntonsa sisällöstä. Maria Eerikintyttären tietoinen toiminta kertoo tietotaidosta, jota emännälle oli karttunut aseman ja kokemuksen myötä. Lausunnon muuttaminen vastaamaan pääsyytöksiä oli osatekijänä vaikuttamassa epäselvässä ja ristiriitaisessa tilanteessa. Maria Eerikintyttären vetoamus ja lausunto eivät olisi yksin riittäneet kuolemantuomion hylkäämiseen, ja armahtamisen perusteisiin vaikuttikin kokonaisuus. Oikeusasteiden hierarkkiset toimintaperiaatteet, lieventävät tapauskohtaiset asianhaarat sekä näihin linkittyvät vaimon antamat lausunnot johtivat pitkään oikeusprosessiin. Ihmisyyttä korostavien ideologioiden ja puutteellisen näytön vuoksi, ei ollut perusteita tuomita Maria Eerikintyttärtä kuolemantuomioon, ja rangaistus muutettiin 1700-luvun jälkipuoliskon asenneilmapiirissä armahdukseksi ja elinikäiseksi työvankeudeksi. Maria Eerikintyttären tapaus antaa aihetta Ikaalisten 1700-luvun jälkipuoliskon asenneilmapiirin laajempaan tutkimiseen, jossa voitaisiin tulkita, analysoida ja eritellä naisten toimijuutta, vallan vaikutuksia sekä asemaa alioikeuden pöytäkirjojen ja paikallisyhteisöjen konteksteissa.

Maria Eerikintyttären tapauksen kaari ja käsittely kaikissa oikeusasteissa ilmentää uuden ajan alun Ruotsin oikeuslaitoksen moniportaisuutta ja oikeuslaitoksen kohtaamia haasteita poikkeuksellisten rikosten tulkinnassa. Tutkielman tulokset ja johtopäätökset voidaan nähdä oikeus-, rikos- sukupuolen- ja naistutkimuksen kenttää tukevin.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

I Alkuperäislähteet

A. Arkistolähteet

Riksarkivet, i Stockholm (RA),

Justitierevisionen: Justitierevisions protokoll 1785

Justitierevisions utslagshandlingar 1785

Stadsarkivet, i Stockholm (SA),

Justitiekanslern, fånglistor 1785

Kansallisarkisto, Helsinki (KA),

Turun ja Porin läänin läänintilien tositekirjat 1785: 2564, 2474 ja 7735

Kansallisarkiston Digitaaliarkistossa:

<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?sartun=214363.KA> [Luettu 9.10.2020]

Ikaalisten seurakunnan arkisto:

Ikaalisten rippikirjat 1734–1741: digit. Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry.

<https://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/jasenille/paikat.php?bid=417>

[Luettu 9.10.2020]

Ikaalisten rippikirja 1758–1763:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=1413&pnum=54>

[Luettu 2.10.2020]

Ikaalisten rippikirja 1764–1769:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=33&pnum=52>

[Luettu 2.10.2020]

Ikaalisten rippikirja 1770–1776:

<https://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=36&pnum=36>

[Luettu 22.6.2020]

Ikaalisten rippikirja 1777–1783:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=1626&pnum=51>

[Luettu 2.10.2020]

Ikaalisten vihittyjen luettelo 1738–1764:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=290&pnum=15>

[Luettu 22.6.2020]

Ikaalisten haudattujen luettelo 1784:

<http://www.sukuhistoria.fi/sshy/sivut/HisKi-digiarkisto.php?bid=284&pnum=51>

[Luettu 2.10.2020]

B. Painamattomat lähteet:

Raes, Mirja (2003). *Kestin ja Alakestin sukua*. Sukuselvitys, muistitietokeruu. Ikaalinen.

C. Painetut lähteet:

Kuningas Kristoferin maanlaki. Herra Martin suomentamana (1987). Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Raamattu: <https://raamattu.uskonkirjat.net/servlet/biblesite.Bible> [Luettu 9.10.2020]

Ruotsin waldacunnan laki: hyväxi luettu ja watan otettu herrain päivillä vuonna 1734 (1984). Alun perin julkaistu: Turku: Salenius, 1759. Näköispainos. Helsinki: WSOY, s.1–368.

Sveriges rikes lag. Gillad och antagen på riksdagen år 1734. (1894) Finska litteratur-sällskapets tryckeri. Helsingfors: Förlagsaktiebolaget Otava.

Vuoden 1734 laki: <https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/kktk/lait/kris/taht1.html>. [Luettu 5.9.2020]

II Kirjallisuus:

Andersson, Gudrun (1998). *Tingets kvinnor och män: Genus som norm och strategi, under 1600- och 1700- tal*. Uppsala Universitet, Studia Historica Upsaliensia 187.

Bergenlöv, Eva (2010). "Mordiska mödrar i Sverige kring sekelskiftet 1700: Moralisk åtstramning". Teoksessa Österberg, Eva & Linstedt-Cronberg, Marie (toim.) *Kvinnor och våld: En mångtydig kulturhistoria*. Nordic Academic Press, s. 71–87.

Blomstedt, Yrjö (1986). *Laki, suku ja yksilö*. Juva: WSOY Oy.

Heikkilä, Marjo (2012). "Kilvakkalan historiaa keskiajalta Ruotsin vallan ajan loppuun. Kilvakkalan alueen kylän- ja talonnimiä." Teoksessa Haavisto, Mirjami (toim.) *Nyykoolista Töllinpäähän: – Kilvakkalan, Sammin, Viljalan ja Niemen kyläkirja*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy, 34–45.

Karonen, Petri (1998). "A life for a life versus christian reconciliation: Violence and the process of civilization in the towns of the kingdom of Sweden during the years 1540-1700". Teoksessa Lappalainen, Mirkka (toim.) *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. (Publications of the History of Criminality Research Project), Helsinki: Hakapaino, s. 129–195.

- Karonen, Petri (2020). "Varhaismodernin Ruotsin tutkijat. Ruotsin ja Suomen yhteistä menneisyyttä koskevan tutkimuksen päälinjojen, tutkimusalojen ja olosuhteiden vertailu". Teoksessa *Historiallinen Aikakauskirja*. Suomen Historiallinen Seura ja Historiain Ystävien liitto, 118:2, s. 152–165.
- Kemmore, Jennifer & Walker, Garthine (1994). "Introduction". Teoksessa Kemmore, Jennifer & Walker, Garthine *Women, Crime and the Courts in Early Modern England*. University of North Carolina Press, s. 1–25.
- Kekkonen, Jukka (1999). *Suomen oikeuden historiallisia kehityslinjoja*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kilday, Anne-Marie (2015). *Women and violent crime in enlightenment Scotland: Studies in History*. (Uusi painos). Suffolk: Boydell & Brewer Ltd.
- Koskelainen, Liisa (1997). "Turun hovioikeuden tuomiokäytäntö 1700-luvulla" Teoksessa Koskivirta, Anu (toim.) *Tie tulkintaan: Juhlakirja akatemiaprofessori Heikki Ylikankaalle 6. marraskuuta 1997*. Juva: WSOY, s. 86–105.
- Koskivirta, Anu (2001). "Sisäinen vihollinen": *Henkirikos ja kontrolli Pohjois-Savossa ja Karjalassa Ruotsin vallan viimeisinä vuosikymmeninä*. Helsinki: Helsingin Yliopistopaino.
- Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka (2007). "Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria". Teoksessa Laine, Markus, Bamberg, Jarkko & Jokinen, Pekka *Tapaustutkimuksen taito*. (1. painos). Helsinki: Gaudeamus, s. 9–38.
- Lappalainen, Mirkka (2014). *Pohjolan leijona: Kustaa II Adolf ja Suomi 1611–1632*. (2. painos). Helsinki: Jelgava Printing House.
- Lappalainen, Mirkka (2018). *Pohjoisen noidat: Oikeus ja totuus 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Letto-Vanamo, Pia (1997). "Käräjäyhteisö tuomarina". Teoksessa Koskivirta, Anu (toim.) *Tie tulkintaan: Juhlakirja akatemiaprofessori Heikki Ylikankaalle 6. marraskuuta 1997*. Juva: WSOY, s. 45–68.
- Letto-Vanamo, Pia (1991). "Tuomioistuinmenettelyn historiaa. -Rahvaan oikeudenkäytöstä valtiolliseen prosessiin" Teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.) *Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 28–65.
- Markkola, Pirjo (2006). *Ikaalisten entisen emäpitäjän historia III: Suuresta pohjan sodasta pitäjänjakoon 1721–1852*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Miettinen, Riikka (2015). *Suicide in Seventeenth-Century Sweden: The Crime and Legal Praxis in the Lower Courts*. Tampere: Tampereen yliopisto, julkaisematon väitöskirja.
- Miettinen, Tiina (2012). *Ihanteista irrallaan: Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun*. Tampere: Juvenes Print.
- Moilanen, Mikko (2019). *Suomen pyövelit*. Jyväskylä: Docendo Oy.
- Næss, Hans Eyvind & Österberg, Eva (2000). "Sanctions, Agreements, Sufferings. Punishments: Norm, Reality, and Dispute". Teoksessa Österberg, Eva & Sogner, Sølvi Bauge (toim.) *People meet the law. Control and Conflict-Handling in the Courts: the Nordic Countries in the Post-Reformation and Pre-Industrial Period*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 140–166.

- Pajuoja, Jussi (1991). ”Varhaiset rikokset ja niiden rankaiseminen”. Teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.) *Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 7–27.
- Papunen, Pentti (1996). ”Ikaalinen eräalueena ja kappeliseurakuntana keskiajalta noin vuoteen 1640: Eräelämän tapahtumia”. Teoksessa Alhonen, Pentti, Papunen, Pentti & Sarkki-Isomaa Seija *Ikaalisten entisen emäpitäjän historia I: vuoteen 1640*. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy, s. 172–219.
- Pihlajamäki, Heikki (1996). *Evidence, Crime and the Legal Profession: The Emergence of Free Evaluation of Evidence in the Finnish Nineteenth-Century Criminal Procedure*. Helsinki: Helsinki University. Print.
- Pihlajamäki, Heikki (2004). *Johdatus varhaismoderniin oikeushistoriaan*. (Helsingin yliopiston oikeustieteelliset tiedekunnan julkaisut). Helsinki: Hakapaino Oy.
- Pihlajamäki, Heikki (1996). ”Karl Gustaf Ehrström: modernin oikeuden ensimmäinen airut. Rikosprosessi ja todistusoikeus” Teoksessa Pihlajamäki, Heikki & Pylkkänen, Anu *Suomalainen oikeustiede eurooppalaisessa traditiossa: Luentoja oikeustieteen historiasta*. (Oikeushistorian julkaisuja 3). Helsinki: Yliopistopaino, s. 79–95.
- Pihlajamäki, Heikki (2020). Tieteen termipankki, Mooseksen laki: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:Mooseksen_laki/laajempi_kuvaus. [Luettu 20.7.2020]
- Pylkkänen, Anu (1991). ”Avioliiton historiaa: -Sukujen sopimuksesta kahden kauppaan”. Teoksessa Letto-Vanamo, Pia (toim.) *Suomen oikeushistorian pääpiirteet: Sukuvallasta moderniin oikeuteen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 80–97.
- Pylkkänen, Anu (1996). ”Johdanto”. Teoksessa Pihlajamäki, Heikki & Pylkkänen Anu *Suomalainen oikeustiede eurooppalaisessa traditiossa: Luentoja oikeustieteen historiasta*. (Oikeushistorian julkaisuja 3). Helsinki: Yliopistopaino, s. 1–4.
- Pylkkänen, Anu (1996). ”Olaus Petri: teologi ja oikeusajattelija. Esivallan oikeutus”. Teoksessa Pihlajamäki, Heikki & Pylkkänen, Anu *Suomalainen oikeustiede eurooppalaisessa traditiossa: Luentoja oikeustieteen historiasta*. (Oikeushistorian julkaisuja 3). Helsinki: Yliopistopaino, s. 5–23.
- Rautelin, Mona (2009). *En förutbestämd sanning: Barnamord och delaktighet i 1700-talets Finland belysta genom kön, kropp och social kontroll*. Helsinki: Helsingin yliopistopaino.
- Riving, Cecilia (2010). ”Ideal och avvikelser: Kvinnlighet, våldsamhet och sinnessjukdom vid 1800-talets mitt”. Teoksessa Österberg, Eva & Lindstedt Cronberg, Marie (toim.) *Kvinnor och våld: En mångtydig kulturhistoria*. Nordic Academic Press, s. 88–109.
- Sogner, Sølvi, Lindstedt Cronberg, Marie & Sandvik, Hilde (2000). ”Women in Court. Introduction”. Teoksessa Österberg, Eva & Sogner, Sølvi Bauge (toim.) *People meet the law. Control and Conflict-Handling in the Courts: the Nordic Countries in the Post-Reformation and Pre-Industrial Period*. Oslo: Universitetsforlaget, Print, s. 167–201.
- Stadin, Kekke (2004). *Stånd och genus i stormaktstidens Sverige*. Lund: Nordic Academic Press.
- Tieteen termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/> [Luettu 30.10.2020].
- Toivo, Raisa Maria (2006). *Mother, Wife and Witch: Authority and Status in Court Record Narratives in Early Modern Finland*. Tampere: [Omakustanne].

Vahtola, Jouko (2017). *Suomen historia: Kivikaudesta 2000-luvulle*. (Uudistettu painos). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ylikangas, Heikki, Johanssen, Jens Christian V., Johansson, Kenneth & Næss, Hans Eyvind (2000). "Family, State, and Patterns of Criminality: Major Tendencies in the Work of the Courts, 1550–1850". Teoksessa Österberg, Eva & Sogner, Sølvi Bauge (toim.) *People meet the law. Control and Conflict-Handling in the Courts: the Nordic Countries in the Post-Reformation and Pre-Industrial Period*. Oslo: Universitetsforlaget, Print, s. 57–139.

Ylikangas, Heikki (1983). *Miksi oikeus muuttuu: Laki ja oikeus historiallisen kehityksen osana*. (Kolmas painos). Porvoo: WSOY.

Ylikangas, Heikki (1998). "What happened to violence". Teoksessa Lappalainen, Mirikka (toim.) *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. (Publications of the History of Criminality Research Project), Helsinki: Hakapaino, s. 7–128.

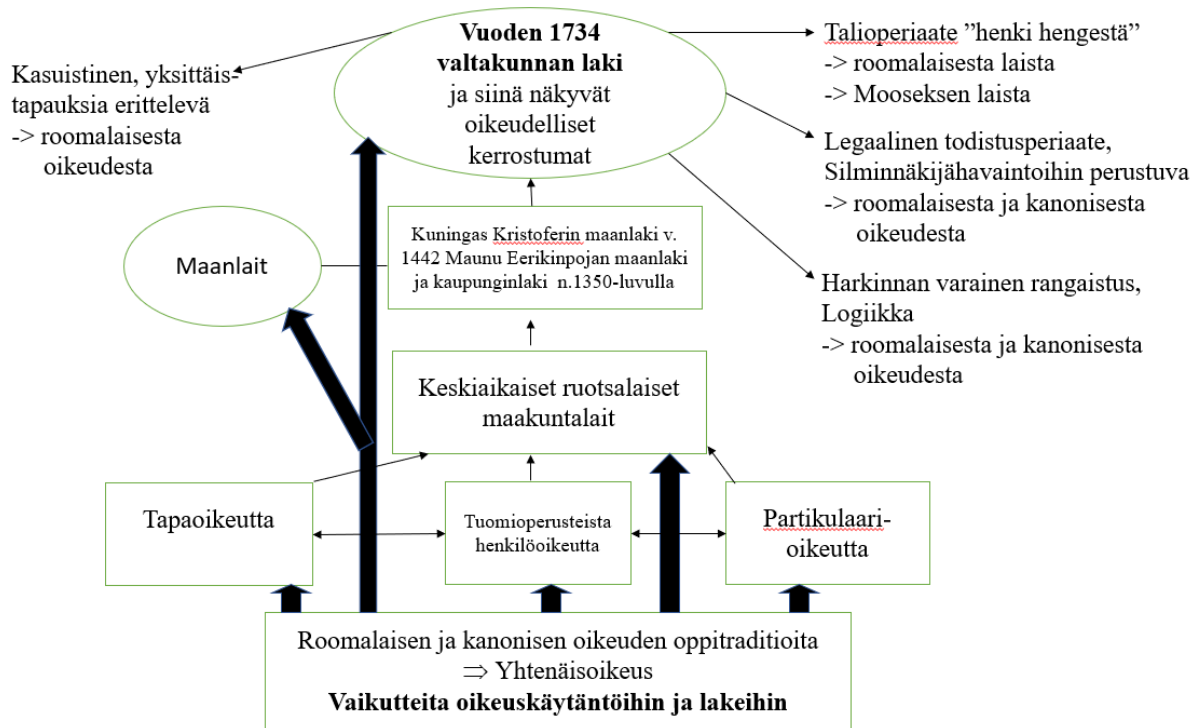
Österberg, Eva (2010). "Civilisationen, våldet och kvinnorna: en manlig process". Teoksessa Österberg, Eva & Lindstedt Cronberg, Marie (toim.) *Kvinnor och våld: En mångtydig kulturhistoria*. Nordic Academic Press, s. 285–303.

Österberg, Eva & Lindstedt Cronberg, Marie (2010). "Kvinnor och våld – då och nu". Teoksessa Österberg, Eva & Lindstedt Cronberg, Marie (toim.) *Kvinnor och våld: En mångtydig kulturhistoria*. Nordic Academic Press, s. 7–20.

Liitteet

Liite 1.

Vanhat historialliset käytännöt ja lait Maria Eerikintytären tapauksen taustalla.

Liite 2.

Maria Eerikintytären tapauksen polku.

